

URI KIVI

1

9

2

6

SISU:

VANA KANNEL: KOHES TUU LAULU LAGOSI?

SOPHIA VARDI: UUSI KEELI VANAL KANDLEL.

DR. J. MANNINEN: MIS ARVATI EESTI RAHVARIIDEST ÄRKAMISAJAL.

PROF. M. J. EISEN: EESTI KOHANIMEST.

DOC. J. TUMAS: LEEDU PRAEGUNE ORGANISEERUND NOORSUGU.

STUD. J. KUPLIS: LATVIESU JAUNATNES SAVIENIBA.

ERNST I. BORUP: DAANI NOORSOOLINE TEGEVUS.

A. MEIKOP: MÕNDA RAHVATANTSUST.

SPITEFUL: OLI ISA, OLI EMA.

A. MEIKOP: MEIE KYLANIMI II.

*

PILTE NOORSOOLASTE ELUST LEEDUS, DAANI, ROOTSI JA EESTI RAHVATANTSUDE TRUPID, EESTI RAHVATANTSE, EESTI RAHVARIIDED, LEEDU JA EESTI NOORSOO JUHTE.

*

KAANE JOONISTUS JA LINOOLKLIŠEED KUJUR FERDI SANNAMEES'ILT.

EESTI ESPERANTO LIIDU HÄÄLEKANDJA

„INFORMOJ“

DE ESPERANTO ASOCIO DE ESTONIO

on kõikide Eestis asuvate esperantistide ja esperantost huvitud isikute omavaheliseks sidemeks. Igas numbris toob ta juhtkirje, ringvaateid, kõnetusi, küsimusi-kostuseid, retsensioon-bibliograafilisi teateid jne. oma kui ka väljamaa kaastöelistelt.

Tellimishind: Aastas mk. 200.— 1/2 a. mk. 100.— 1/4 a. mk. 50.—

Kuulutushind: 1/1 lhk. mk. 1000.— 1/2 lhk. mk. 500.— 1/4 lhk. 250.—

Tellimisadress: Postkast 6, Tallinn.

GESAMIDEANOJ! NE FORGESU, KE

LITERATURA MONDO

estas la sola arta literatura monata Esperanto revuo, eldonata de Hungara Esperanto Instituto, Budapest VI Eötvös-ut. 3. Abonojn akceptas H. Dresen, postkast 6, Tallinn.

URUKIVI

MCMXXVI

MCMXXVI

OMAKULTUURI PIDUSTUSTE ERINUMBER

Kohes tuu laulu lagosi?

*Kohes tuu laulu lagosi,
Kohes viisi vipõrdu?*

*Kuugi ma, mõtsa' kummõdi,
Lauli ma, laasi vasta kostõ,
Kägu kunnuh kullõ'õlli
Piho pand paiuh tähele.
Sinnä mu laulu lagusi,
Sinnä viisigi vipõrdu.*

*Lätsi ma ulli otsima,
Nõrk ma perrä nõudõma,
Kumardoli' kulla käko,
Pallo'-õlli piholihot:
Anna kätte käokõnõ!
Pillu' peijo pihokõnõ!
Anna'õs kätte käokõnõ,
Pillu'õs peijo pihukõnõ.*

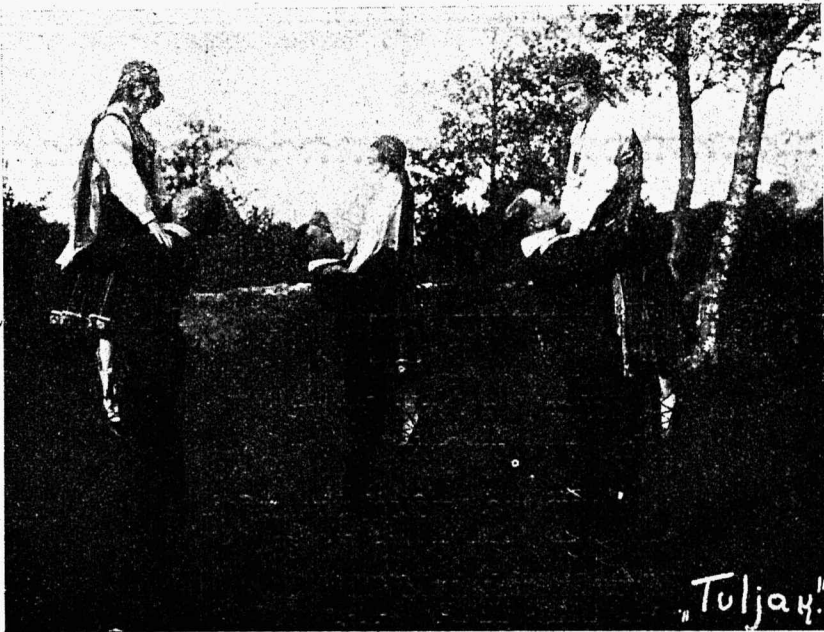
Vana kannel 1. 12.

„UUSI KEELI VANAL KANDLEL.“

Astsin aeda kõndimaie
varasella valge'ella,
karedalla kaste'ella.
Mis ma leidsin aiastagi?
Leelo, leelo, leidsin jäljed,
siit on läinud sirgu jäljed,
läbi aia linnu jäljed,
väiksed kipelkinga jäljed.
Pangem värav väätidesse,

riistu, veeretanud vööraid viise, neid pidanud kõr-
gemaks ja kaunimaks meie oma kandli keeltest.
Need vöörad keeled võivad küll mõnikord meie
imeflust äratada, kuid tõeliselt soendada meie
hinge võivad ikkagi helid meie vanal kandlel, ol-
gugi, et „hooned on vähe upakil ja kallakil on
katus; see vana kandle ilu on tulnud taeva'asta
kullasta käreandat“ mööda meie südamesse.

Me ei taha, et need meie armsad „leelo jäl-“

Noorsoolasi ÜENÜ-st „Tuljak'i“ tantsimas.

uksed ummislukkudesse,
istugem oma igada,
käsivagem oma kasuda,
hoielgem oma iloda,
vaaligem oma varada.
Hooned küll vähe upakil,
õige kallakil on katus,
ilo tulnud taeva'asta,
kullasta käreandat mööda,
lehti lehtind uue õne“ ...

Nõnda laulab meie luuletaja Gustav Suits
„Uusi keeli vanal kandlel“.

Meie noored tahavad ka helistada uusi keeli
vanal kandlel, sel kandlel, mil laulnud meie esi-
vanemad, mis nüüd pandud muuseumi lebama,
mille meie uued laulikud ja mängijad on harva
esile mananud, sest nad on hüljanud meie vana
kannelt, on meelsamini kõlistanud vööraid mängu-

jed“ ununeksid vööra ilo mõjul meie südamest;
seepärast läki neid virgasti otsima — noored ja
vanad! Et võiksime „hoielda oma iloda“ ja „vaa-
lida oma varada“ — neid uuesti meie mälestusse
äratada, viia meid uuesti oma aeda kõndimaie,
kus viibida kodune ja hubane.

Kuid veel palju kaunim on oma aias kõndida
ja „leelo jälgi“ otsida, kui meid saadavad helid
vanal kandlel, millele on uued keeled peale pan-
dud, et nad ei kõlaks ainult mineviku mälestus-
tena, vaid samuti uue tuleviku muusikana.

Noored püüavad esimestes katsetes vana kan-
nelt veidi uuendada. Nende laulud — „vanad
laulud“ on juba uued laulud, uuendatud helides, kõ-
lavas kooris, viisid, mida leelutasid meie esivanemad
pirru valgel üheskoos tares vokka vurista-
des ja kangaid lõksutades, kigeld hõisates, talgu-
del, põllul ja heinamaal töötades.

Meie nüüdisaja töö on kergemaks muutunud,

meie hääled kõlavamaks, liikmed paenduvamaks, seepärast ei sobi meile enam endine lihtne leelutus, meie tantsud oma algkujus, meie jäme, kare ja kange muuseumi rahvariüü.

Lihtsast leelutusviisist on saanud keeruline mitmehääleline koorilaul, tantsud on mahendunud rõivas seljas peenenenud.

nus mälestusis, kuid pulmalaulud ja kaasitused on juba tuntud uuendatud keelil, tantsud — uuendatud rütmis ja rõivad pehmemast kangast.

Usun, et noored suudavad meie hinge soendada ja meis igatsust äratada meie omapärase uuendatud vana ilo, leelo, tantsu ja kommete järele, et tahaksime jälle pühitada oma pulmi, var-

Osa ÜENÜ. rahvatantsude trupist.

Nõnda pääseme oma vanale kodule jälle lähemale: ta saab meile uuesti armsaks ja omaseks.

Oleme hüljanud ja unustanud oma vanemate kombed — rikkalikud, uhked pulmad, varrud, peijed ja teised endised tähtpäevad. Oleme paremaks pidanud võõrsilt laenatud kombeid, neid püüdnud jäljendada ja omandada, kuid need pole siiski meile omaseks saanud.

Meie noored tahavad meie omakultuuri päevil kujutada pilte meie vanust pulmist, nagu nad on meile säilinud kirjapandud jutustustes ja va-

rusid, teisi vanast ajast mäletatud tähtpäevi kombel, mis meile arusaadavad ja lähedad, võita tagasi meie rahva eriline rahvusilme.

Kui hoone näibki veel täna „upakil“ ja „kallakil katus,“ siis suudavad noored tema jälle üles upitada uhke omapärase hoonena.

„Uusi keeli vanal kandlel.“

Sophia Vardi

MIS ARVATI EESTI RAHVARIIETEST ÄRKAMISE AJAL.

Sellest suurest tähtsusest, mis vanavara korjamisel on olnud eesti rahvusliku liikumise ja rahvus- ning enesetunde are-

Tõstamaa naine rahvariides.

Triibulisel seelikul domineerib erepunane. Kampsun lambapruun, hõlmadel punane riidekant, mis suurelt osalt jääb rinnaavaust katva siidirätiku peitu. Tanu haruldaselt kõrge, tärgeldatud. Tanu ümber punane lint, mille otsad kaugele alla ripnevad.

(E. R. Muuseumi ilmunisel olevate värviliste pilt-postkaartide järgi.)

nemise ajaloos, tunnistavad kõige pealt meie muuseumite suured kogud. See aeg, kus meie mõlemad suuremad muuseumid tekkisid, kuulub alles värskesse minevikku. Sellevastu maksab vaeva pilku heita vanemasse aega ja vaadata, mis vanavarast eriti aga eesti rahvariistest ar-

„Ärgem imestellegem mitte üksi
võerast maad ja võerast ilu!“
(Sakala 1882, nr. 26.)

vati mineva sajangu kolmel viimasel aastakümnel.

Nendes soovides ja üleskutsetes, mis tol ajal ilmusid ja milledes rahvariiste tarvitamist taheti elustada, näeme taga ühe juhtiva mõtte: olgu eesti rahvas truu omale enesele. Pidagu ta kinni sellest, mis on tema oma. Nii kirjutab K. A. Hermann 1886. a.: „Kui meie rahvariie koguni kaob, siis on see meist üks märk, et meie oma esivanemate väärilised ei ole.“ Vähe oli tol ajal eesti rahval seda, mida ta kultuuri alal päris omaks võis nimetada. Raskena tundus sellepärast rahva ärksamatele meestele mõte, et kaoks eesti omapärane rahvariie, mis õmeti väliselt avaldas eesti talupoja iseolevust ja kahtlemata ka seesmiselt tugès tema iseolevuse tunnet ja eneseteadvust.

Nende hulgas, kes rahvariide alalhoidmise ja kandmise tähtsust rõhutasid ja õhutasid, tuleb kõige pealt mainida kaks suurt nime: peale K. A. Hermann'i ka C. R. Jakobson. Viimane kirjutab nii mitmelgi korral oma „Sakalas“ rahvariistest, ülistas nende ilu, soovitas nende kandmist ja kahjatses tarvitusest ära jäämist. Juba 1787. a. näeb Jakobson kurva silmaga, kuidas mõnes kohas talu tütreid ja naised „omad vanad ilusad kalevised kamponid, kellest ilusamaid ja viisakamaid naisterahvale ei võigi välja mõelda, kuhvtade vastu ära on vahetanud, keda seiemaale mustlaste ja juutide naised üksi avalikult kandsivad.“

Jakobson tahtis omale ka rahvariideid ja üldse niisugust vanavara, milles rahvakunst avaldus, koguda. Enne mainitud 1878. aastat kirjutab ta „Sakalas“, et ta juba on saanud hulga tanusid ja käterätte ning avaldab soove, et selletaolisi asju temale igalt poolt toodaks. „Kõige mõnusam oleks — ütleb ta — kui ühest ehk teisest kohast terved vanaaegsed naisterahva ülikonnad meie kätte saaksivad saadetud.“

Nagu teada, näitas Jakobson ise head eeskuju rahvariiste kandmises. Igale eestlasele on koolipõlvest piirdunud meelde tema pilt, kus ta kannab Väandra pikk-

kuube, mis teisel hõlmal tiheda nööpide reaga ilustatud.

Ka Jakobsoni vend **E d v a r d M a g n u s** ja tema õed hindasid rahvariidet kõrgelt ning püüdsid kaasa aidata mis võimalik selle kandmise jäädvustamiseks ja elustamiseks. Viljandi Põllumeeste Seltsi maja pühitsemise pidul 1882. a. esinesid Jakobsoni õed kõik rahvariides. Üks oli neiu **R o s a l i e J a k o b s o n**, kaks õde juba noorikud, nimelt **I d a T h o m s o n** ja **N a t a l i e P ä r n a - J a k o b s o n**. Jaanipäeval samal aastal olevat „Pärnaproua“ Tartus riietanud „omad noored koolineiu“ rahvariietesse, mis olevat olnud väga ilus, nii et vaataja südame põhjast olevat pidanud rõõmustama.

Kuni kõrgema kraadini tundeküllased on sagedasti tol ajal avaldatud kirjutused rahvariietetest. Vaimu silmil näeb Jakobson oma töölaua tagast tõusvat rahvariides maali — ilusad kujud: neiu ilus pärg pääs, valge särk „kui lumi seljas“, kaelarahad, paatrid ja preesid „särades kui vanaema noorepõlve ehted“. Pikk „linalakk või kähhar juuks nagu laene selja ja kaela peal.“

Nagu eel mainiti, kuulus ka **K. A. H e r m a n n** eesti rahvariide sõbra eesrinda. „Postimehes“ 1886. a. kujutab ta romantiliste värvidega, missugusena ta näeb eesti rahvariides neidu. „Kampsun kõige pehmemast, peenemast kalevi sarnasest Eesti villasest riidest, aluskuub sarnasest ilusavärviliste triipudega kangast, särk hästi valgest peenikesest ilusast linasest riidest, siis veel helmed ümber kaela, vanad hõbetaalrid ka veel ümber kaela, üle rinna ja rinna ees ilus sõlg, pärg pääs, valged sukad ja kenad kingad jalas, vaat' kas siis Eesti rahvusline ülikond ei tee neiu ilusaks nagu ingli veel ilusamaks kui ükski linna või Euroopa moodi ülikond seda iganes jõuab.“

Sel samal puhul mainib Hermann ka rahvusliku muuseumi asutamise tähtsusest. Tuleks asutada sarnane rahvusliste asjade kogu nagu seda soomlased omale on asutanud. Selles kogus peaks leiduma kõik, mis eesti rahvas teeb ja valmistab ja mis temale igapäevases elus tarvis läheb, isäranis aga riideid ja käsitööd.

Eriti arvati rahvariide kandmist nais-terahvastele kohaseks. Jakobsoni arvates on rahvuslikud riided eesti naisele „mitu

sada korda mõnusamad, kui muud „moodu järele riided“. Pealegi on vana eesti ülikond nii mitmestki küljest vaadates õige praktiline. Jälgime jälle Jakobsoni, kuidas ta kujutab meile ette kahte neiukest. Teine neist on linna sitsikleidis, teine aga vanas eesti ülikonnas. Neiu jäävad vihma kätte. Eesti riides neiu pole häda. Tema „rii-

Jüri mees rahvariides.

Kuub ja põlvpuksid potisinised, vasknööpidega. Vest punasetriibuline. Jalas pastlad ja punaste kiiludega sinised sukad.

(E. R. Muuseumi ilmutamisel olevate värviliste pilt-postkaartide järgi.)

ded on tugevad, kes ka märjalt oma iluvormi mitte ära ei kauta. Neiu on küll märg, aga ta on just nagu lillgi, kelle ilusad lehed ja õitsmed märjaks saanud“. Kuid kuidas on lugu teise neiuiga, kes sitsikleidis väija on iäimud. „Vaata siis ja pea naer kinni: sitsiriie on nagu plaaster käevarte ümber kinni ja neitsikene on nagu sooja liimi sisse kastetud“.

Eesti rided olevat ka sellepärast paremad, et need kandja tervist ei rikkuvat, nagu moodsad riided pidavat tegema. Ei olegi ime, et see võrdlus esile tekkis tol ajal, kus korsetiga tõesti palju üleliiga tehti. Ajaleht kirjutab moodsatest riidetest, „mis nende kandjaid sipelga taoliseks muudavad“.

Kihnu neiud.

Nagu teada, kannavad Kihnu naisterahvad veel praegugi rahvariideid.

Eesti rahvariideid kaitsti ka tuues ette võrdlusi väljamaalt ja avaldades väljamaalaste arvustusi eesti rahvuslase ühikonna kohta. Magnus Jakobson jutustab, kuidas ta kord juhatas ühe mulgi nõorkuues peremehe Peterburis kunstinaütusele. Seal jäid kõik Peterburi ausad ja rikkad mehed ja naesed selle Eesti

mehe ees imekspannes seisma, teda rõõmuga vaadates. Mõnel teisel korral mainitakse, kuidas Venemaal neid haritud perekondadest olevat hakanud rahvariideid kandma ja kuidas isegi „meie armuline keiserinna“ olla lasknud ennast rahvariides pildistada. „Miks Teie Eesti neid siis muid lipmeid hakkate taga ajama? Teil on ise ilus, ema emadest päritud riiete mood.“

Vähemalt Hermann on selgesti asunud seisukohale, et muistseid riideid just niisugustena ja niisugusest materjaalist, nagu neid esivanemad kandsid, ei võiks uemal ajal enam tarvitusele võtta. Rahvariie tuleb tema järele teha „ilusamaks, peenemaks ja paremaks“. Eesti naised ja neid peaksid õppima niisugust rõivast kuduma, mis käiks üle poeriidest. Pastlad mõistab Hermann hukka. „Meie ajal peame meie nüüd muidugi jala katteks üht varju otsima, mis mitte loomulikku jala ilu ei moonda.“ Muidugi mõista ei tahtnud ta tööriideid soovitada, mitte siis niisuguseid, mida kannavad „sõnniku-töölised, rehe-peksjad ja lina-leotajad“, vaid niisuguseid, mida pühapäeviti ja pidudel enne seljas on kantud.

Eriti sündsaks arvati rahvariide kandmist rahvuslikkudel pidudel. Nii kirjutab keegi „Lindas“ 1888. a.: „Oma eesvanemate riidid piaks igal tähtsal seltslikul koosolekul vana kultseaja mälestuseks kannetama ja auustadama“.

Ei ole kahtlust, et need selletaolised äratuskirjad ja üleskutsed, nagu neid siin oleme koht-kohti tsiteerinud, mõjusid palju rahvariide alalhoidmiseks, kui mitte igapäevases elus, siis ometi piduriietena. Eriti laulukoorid haarasid mõttest kinni ja esinesid hää meelega rahvariietes. Praegusel ajal, on rahvariie ikka rohkem ja rohkem maad võtmas. Leidub rohkesti juhuseid, kus rahvariide kandmine on sünnis ja soovitav, eriti noortele naistele. Iseäranis suvel sobivad rahvariided, sulades oma ilme ja värvidega kokkukõlla suve eelvuse ja värvihelgiga.

Tartus, 27. mail 1926.

Dr. J. Manninen

EESTI KOHANIMED.

Meie kirjutatud ajalooallikad ei ulata tuhatki aastat tagasi. Mis kaugemal, seda peidab pilkane pimedus. Kirjaliste allikate puudusel katsutakse ometi abinõusid otsida ajalooliste allikate täiendamiseks. Võetakse appi muinasaja teadus, arheoloogia, ja püütakse selle varal valgust sinna heita, kuhu ajaloo valgus ei ulata. Arheoloogia kõrval annab selles suhtes omast kohast abi keeleteaduski, eriti aga kohanimed. Ei või ütelda, nagu suudaksid kohanimed üldist ajalugu täiendada, küll aga kultuurajalugu ja topograafiat omajagu valgustada.

Nimed on kohtadele kõige pealt antud nende iseloomu, nende omaduse ja iseäralduse järele. Mäele asutatud asupaika hakati Mäeks, orgu asutatud elupaika Oruks, nõmmele Nõmmeks, palule Paluks, võhmale Võhmaks jne. kutsuma. Ajajooksul on mitmed vähemad, ojad, järved hävinenud, nii et kohanimed veel nende endist olemasolu kätte juhatavad. Nii näiteks leidub Virumaal Pühajärve nimeline koht, kus meie ajal järv täiesti puudub. Nimi kuulutab, et seal muiste järv leidunud. Ehk võtame Võhma mõisa: ümberringi ilusad põllud. Nimi teatab, et seal muiste võhmad olnud, sest ega muidu oleks kohale niisugust nime antud.

Teine liik kohanimesid põlvenevad nende esimestelt, mõne korra ka hilisematelt asujatelt. Esimeses nad tulevad siin ristinimed esile. Paraku ei puutu me ristinimed hulgas vanade eesti ristinimedega enam palju kokku; tavaliselt on vanu Eesti ristinimesid katoliku usu aegsed ristinimed eest ära tõrjunud. Nii esineb peaaegu igas vallas Jaani, Jüri, Aadu, Mihkli, Hansu, Madise, Juhani, Kustase, Tõnise, Vidriku, Matsi, Annuse jne. nimelisi kohte.

Hilisemal ajal on priinimed ristinimedele kõrvale astunud, nii näiteks Jaaneni, Hanssoni jne. Priinimed on Eestis suurelt osalt saksakeelsed; vanemad ristinimed selle vastu juudi-, kreeka-, ladina-, saksakeelsed, enamasti väänatud kujul, näiteks Johannesest on Jaan ja Hans tehtud, Georgist Jüri, Katarinast Kadri jne. Kuna uuemal ajal eestipäraseid ristinimesid tarvitama hakatud, valitses veel kümnekonna aasta eest venestuse päevil tu-

hin Eesti valdu keisri perekonna liigete nimede järel ümberristida. Nii tekkis Aleksandri, Nikolai, Vladiimiri, Maarja vald ja ei tea, mis nimelised vallad veel. Õnneks on viimasel ajal arusaamisele jõutud, et niisugused nimed ei sobi ja sellepärast on ümberristitud valdadele kas endised nimed tagasi ehk uued sobivad Eesti nimed antud.

Paraku ei ole priinimedele järele antud kohanimedega ega võõramaiguliste kohanimedega, kui ka võõrapäraseid priinimedega kandjate eneste suhtes seni veel niisugust kainenemist märgata. Mineval aastasajal maamõõtmise ajal ristasid maamõõtjad palju Jaani, Tõnise, Madise jne. nimelisi kohti vahetegemise pärast teiste samas vallas leiduvate samanimeliste kohtade vahel teisenimelisteks ümber, olgu kas kohapidaja priinime järele ehk aga andsid kohale mingisuguse oma väljamõeldud, enamasti võõramaigulise nime. Eriti leidub kohte, enam aga isikuid, mis oma nimedega kõiki muud kui Eestit meelde tuletavad, Ladinlane ütleb: nomen est omen; eestlane võiks ütelda: nimi on tundemärk! Alguses on kõik Eesti kohanimed eestipäraseid olnud, aga ajajooksul on eestipäraseid nimesid mõne korra kas arusaamatuteks moondunud ehk jälle hoopis võõrapäraseks moondatud. Esiotsa saadi eestipäraseid nimesid igatahes aru, aga väänamise pärast on mitme nime tähendus mõistatuseks saanud. Võtame näiteks Jeärtse. Mida see tähendab? Tähele pannes, et koht jõe ääres, selgub varsti, et koha õige nimi Jõeärdse. Nii sama on Jõõpre nimest Jõõpere tekkinud. Soara nime kuuldes mõtleb mõni tahtmata piibli Soari peale, nagu Paali nime kuuldes ebajumala Paali peale. Soara asub soo arul, on Soara Soarust tekkinud; Paal jälle Paulist, Paavelist. Mäletan üht minu eas algavat nimemuutust. Minu lapsepõlves räägiti ainult „Maalinna“ nimelisest talust. Hiljemini olen kuulnud Maalinna kõrval juba Maalja nimekuju tarvitavat. Maalinna kipub Maaljaks moonduma.

Õnneks ei või niisugust väänamist igast nimest väita. Läti õpetlane A. Bielenstein näitab kohanimedele varal lätlaste endist asumise piiri. Eesti nimedegi varal võime niisama eestlastegi endist

asukohtade piiri ära määrata, kui ka uuem aeg väga palju võõrapäraseid nimesid Eesti paigutanud. Kus uuemaaegne kohanimestik meid hädasse jätab, tuleb meil aastasadade vanustel allikatel vanus ajakirjus toetuda. Küll on need nimed tihti ära moonutatud, aga hoolsa uurimise peale võib ometi nende Eesti algupära ära määrata.

Jälle üks osa kohte annab tunnistust endise asuja ametist, näiteks Kingsepa, Raudsepa, Sepa, Kubja, Kiltri, Karjamehe, Kõrtsmiku, Metsavahi, Väljavahi jne.

Tuleb veel nimetada kohte, mis loomade, lindude ehk puude nimesid kannavad, näiteks Lõo, Luige, Pääsukse, Varese, Kaarna, Kulli, Ööpiku, Hüübi, Orava, Hundi, Rebase, Karu, Oti ja Otepää; Tamme, Tammiku, Saare, Kuusiku, Kaasiku jne.

Vaatame taludelt veel kirikute ja mõisate peale. Vanasti kandsid vist kõik kihelkonnad eestipäraseid nimesid, aga aja jooksul algas nende ristimine, nii et mõnes maakonnas veel vähe eestipäraseid nimesid järele jäänud, näiteks Järvemaal, kus Peetri, Jaani, Madise, Anna, Ambla esinevad. Virumaal puutume V.-Maarjaga, Simunaga, Kadrinaga, Nigulaga, Iisakuga jne. Harju- ja Läänemaal seesama lugu, aga teisedki maakonnad ei ole kõik sellest süüst puhtad. Kihelkondade ristinimesid andes mõtlesid andjad peasjalikult pähaliste peale, kellelt kirikule erilist kaitset loodeti.

Huvitav ka mõisate nimesid tähele panna. Ainult osa mõisu on eestipäraseid nimesid alal hoidnud, teiste nimesid on ajajooksul osalt ehk täiesti muudetud, mitte ainult sakste poolt, kes mõisatele mõnelgi puhul saksamaalised nimed annud, vaid ka eestlaste poolt. Imelik, Saksa keeles on mõne mõisa eestikeelne nimi säilinud, kuna ta Eesti keeles ammu kadunud, näiteks Saksa keeli Sonorm = Soornurme, Eesti keeli Roosna, Kirrisaar = Kirisaar, Eesti keeli Koordi, Orrisaar = Orisaare, Eesti keeli Esna jne. Saksakeelseid nimesid on neile nende omanikkude Roseni, Kordti, Esseni jne. järele antud. Mõnes teises nimes peitub eestikeelne nimi enam väänatud kujul, näiteks Saksa keeli Vagenküll = Vaguküla, Eesti keeli Taagepera; viimane nimi väänatud oma-

niku nimest Stakelberg, niisama kui Kaarepere omaniku nimest Scharenberg tekkinud. Kaarepera on täiesti eestipärase kuju omandanud, millega võime leppida; Taageperat saaks sedaviisi eestipäraseks teha, et ta Tagapäraaks moonutatakse, kui mitte Eesti endist nime Vaguküla tarvitusele ei võeta. Ülepea on paljud meie mõisad endiste omanikkude nimed väänatud kujul omandanud, koha endisi nimesid eest hoopis ära tõrjudes. Seda viisi tekitab kohanimede järele mulje, nagu oleks vanasti kohad mitte eestlaste alale kuulunud.

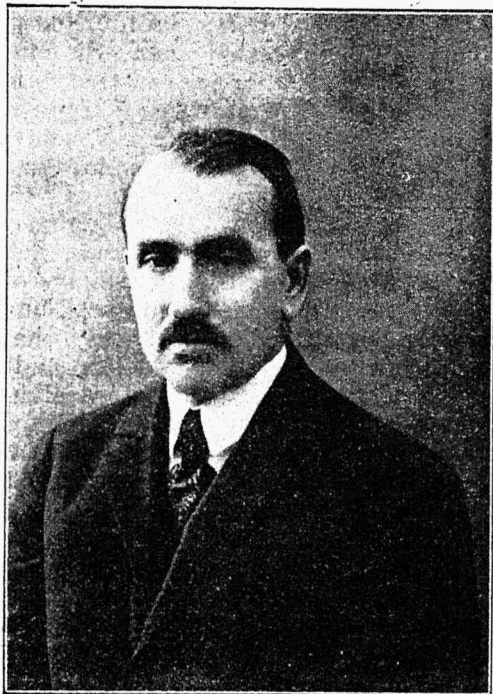
Endiste mõisate asemele tekib nüüdsel ajal uusi asulaid ja asulatele antakse nimesid. Tähtis sellepärast nimeandmise küsimus. Oletan, et palju uusi asulaid nende omanikkudelt nimed pärivad. Kannavad omanikud eestipäraseid priinimesid, ei või midagi selle vastu rääkida, kui uuele asulale omaniku nimi antakse. Omab omanik aga võõrapärase nime, ei peaks niisugust asulale edasi antama, vaid siin tuleks sobiv Eesti nimi tingimata tarvitusele võtta. Siin on tükid tööd, kus meie noorus võib kaasa aidata. Igal pool uutes asulates leidub noorust. Selle nooruse aukohus olgu hoolitseda, et nende ümbrus nimesid egipoolst eestipärase ilme omandab. Noorus valigu asulatele eestipäraseid nimesid ja astugusamme, et need nimed rahvasu hupääsevad. Aga sealgi, kus võõrapäraseid nimed varem ajal juba võimule pääsenud, võiksid meie noored agarust avaldada, et võõrapäraseid nimede asemele eestipäraseid astuksid. Kui ka uued nimed kohe läbi ei löö, võivad nad visa püüde peale viimaks ometi võidule pääseda. Peaasi, et meie noored südilt eestipäraseid nimede propagandeerimist toetavad ja nii kodumaa eestipärase ilme väljakujunemise pionierideks saavad.

A. J. Vissak

LEEDU PRAEGUNE ORGANISEERUND NOORSUGU.

Leedu noorsoo organisatsioonide tekki- mine.

Leedus on rahvuslase kultuuri küsimus olnud alguses — täheksimuse. Seda 40 aastat (1865—1904), mis aega võiks nimetada meie rahvuslase kultuuri Paabe-

Prof. Pranas Dovydaitis.

Ateitininkade ülemjuhataja ja asutaja.

liks. Tekkis ta sellest, et panslavistid katset tegid venekeele tähtede tarvitusele võtmist ka mitte-slaavi rahvastele: Leedulastele ja Latgallidele („Inflantidele“) peale sundida. Võitlus ladina tähtede eest oli ühtlasi ka võitlus rahvuslase kultuuri eest üldse. Algas seda võitlust ladina tähtede maksmapanemiseks Leedu kirjanuses Schemnitija piiskop Motiejus III. Valantschius. Toetas teda peaasjalikult üliõpilaskond. Peterburis kogusid üliõpilased Peeter Vileischis'i (pärastine teedeinsener) ümber juba 1875. aastast peale. Nende hulgas oli talupoegi ja ka mõisnikke (Tscheslovas Pancerzynskis jt.). Anti välja käsikirjalist ajakirja: „Kalvis Melagius“ (Sepp Valelik). Moskvas kogusid

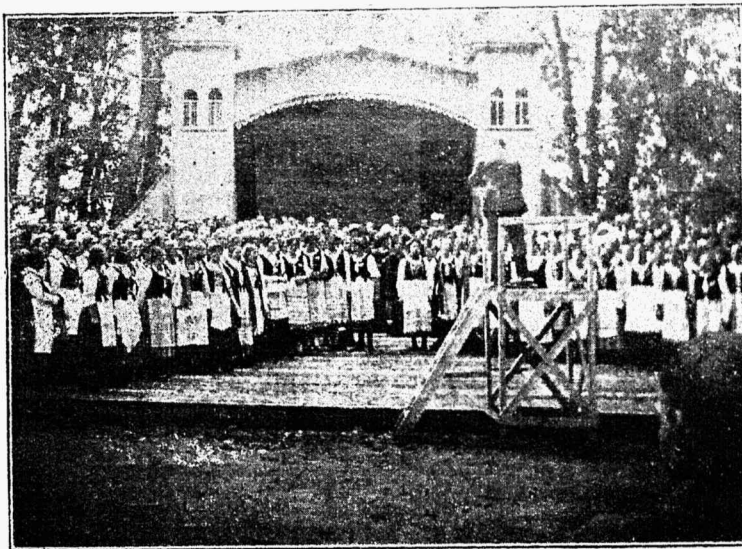
leedulased Jonas Basanavitschius'i, Jonas Schliupas'i (mõlemad pärastised arstid) ümber, kes käsikirjalist ajakirja: „Auschra“ (Koit) väljaandsid. Sama ajakiri muutus pärastpoole Preisi Leedus tõsiseks kuukirjaks, mille väljaandjad enam üliõpilased ei olnud. Leedu õpilased võtsid ka 1863. a. revolutsioonist suurel arvul osa, olgugi, et nad eraldi organiseeritud ei olnud.

Peterburis kadus noorsoo kogunemine ühes Vileischis'i'ga. Selle eest ühendasid Moskvas professorid Korsch ja Fortunatov üliõpilasi Leedu seltsiks — teaduslase otstarbel, keele ja ajaloo uurimiseks. Vene valitsuse poolt Suvalki maakonnast pärit olevatele leedulastele määratud abirahad tõmbasid leedulasi sellesse seltsi arvurikalt kokku. Suvalki oli kui Niemani tagune Leedu osa administratiivselt Kongressuyka — Poola territooriumi külge liidetud. Kui „Auschra“ (Koit) 1886. a. kustus — toimetasid Moskva üliõpilased 1887 a. peale sealsamas Preisi Tilsitis edasi „Schviesa't“ (Valgus).

Varssavi ülikooli üliõpilased, Gaidamavitschius'i ja Vincas Kudirka'ga eesotsas, algatasid 1888 a. üldist Leedu intelligentse noorsoo häälekandjat „Varpas“ (Kell). Aastast 1889 alates püüdis ta ilmdes vabas demokraatlikus suunas, rahuldada kogu noortsugu nii ilmalikku, kui ka vaimulikku.

Praegused Leedu noorsoo organisatsioonid.

Kuna pahempoolsed, tööliste poolehoidjad, varsti üldisest noorsoost lahku löid ja end oma ette koondusid, oli demokraatlik suun alguses ühine ja elav kõige Leedu noorsoole. Aastal 1890—93 algas differentseerumine: ühed ilmalik-vabameelsed, teised — vaimulik-katoliiklased. Võitlus oli kavakindel ning kanti üle kogu kultuuri tööle ja mõjuavaldusele rahva peale. Alguses kaldus võit katoliiklaste poole. Ilmalikud tembeldasid seda klerikalismiks ja hakkasid kavakindlalt katoliiklastele kallale tungima ning nende autoriteeti kõigutama. Katsuti neid elust eemaldada. Ühes preestritega heidetakse ka usk. Ja viimased valimised III. seimi on vabameelsete võit.

Pavasarininkade laulupidu suure Schauli kongressi ajal 1.—4. juulini 1924. a. Lauupeost võttis osa 1000 lauljat, kongressist osavõtjate arv oli 7500.

Praegust Leedu Noorsoo differentseerumist tekitasid poliitilised erakonnad. Viimased ootavad noorsoolt omale poolehoidjaid, töötajaid ja asemikke.

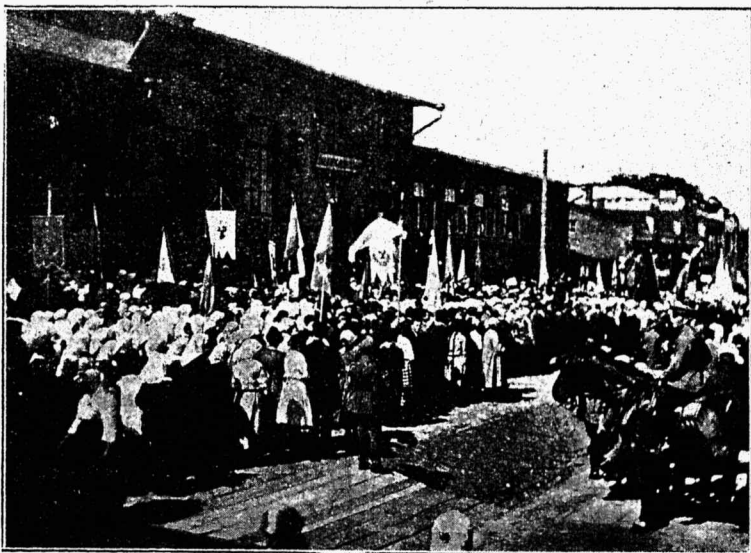
Varpinkad. Dr. Vincas Kudrika rahvusdemokraatlikud hüüdsõnad elavad edasi. Tema ajakirjanduslikud väljaanded on omapäraseks koraaniks Leedu uue ülikooli üliõpilastele Kaunas'is (Kovnos). Varpinkade hooldajaks on Liaudininku valstietschu erakond (ennemalt läksid sellega ühes sotsialistid, kes aga nüüd, — kui L. valst. erakonnale mitte sobivad — kõrvale jäätud on). Varpinkadel on 15 osakonda gümnaasiumites Kaunas'is ja mujal. Igas osakonnas peab olema umbes 25 liiget. Kaunas'is on tal Vincas Kudrika nimeline rahvaülikool ja professionaalliitude poolt ülalpeetud 8-klasiline gümnaasium täiskasvanutele. On oma häälekandja kuukiri „Monsleiviju Varpai“ (õpilaste kellad). Enne seda andis neile Liaudininkude leht „Lietuvos Zinios“ ruumi kirjutusnurgaks „Moksleiviju reikalai (õpilaste huvid), Ülikooli ja gümnaasiumi õpilased peavad oma hoole

all allseltsi „Küla noorsooliit“ 450 osakonnaga üle terve Leedu hüüdsõnaga: „Schvieskis ir Schvieski!“ (Arene ja valgusta!). Liidu häälekandja on „Jaunimas“ (Noorsugu“). Igas osakonnas on keskmiselt 40 liiget.

Varpinkad on üldjoontes kultuuriline organisatsioon. Sissetulekuid saavad nad toimepandavaist õhtutest. Raamatutega toetavad neid emigrandid Ameerikast. Kultuuri tööd teevad nad jagunedes spordi-, draama-, Scheinaitija muuseumi- ja tseksioonidesse. Nad on

rahvuslikud patrioodid, usu peale vaatamata. Usku oma eetika aluseks nad ei sea, vaid toetavad end vaimlise iseseisvuse, rahvusluse ja demokratismile. Võitlevad klerikalismiga, usku kui isiklist, aga mitte kui ühiskondlist või poliitilist tegurit, kõrvale jättes.

Kulturinkad. Saiwad nime Schavli ajakirjast „Kultuura“ ja oma ideoloogia Dr. Jonas Schliupas'ilt, kes Berliini professori Försteri uskmatute „eetilise kultuuri“ nagu vastukaaluks seadis igale or-

Rongikäik suure Schauli Pavasarininkade kongressi ajal juuli kuul 1924.

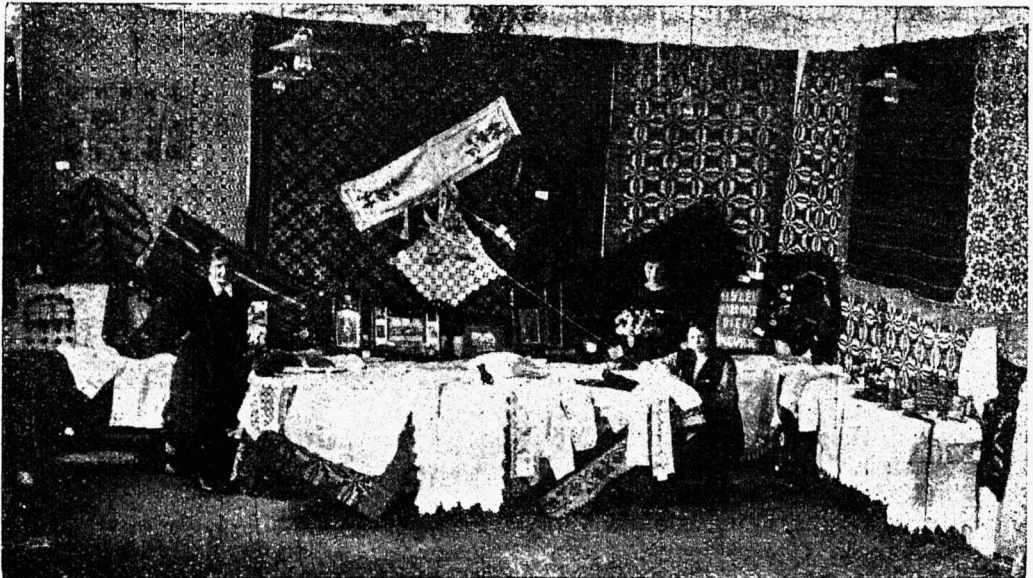
ganiseeritud religioonile. Enamalt jaolt isiklistel põhjustel tahavad olla reformeeritud evangelistidele (kalvinistidele) kõige lähedamal. „Kultuura“ annab noorsoo jaoks välja: „Diegai“ („Idud“). „Kultuural“ oli hulk osakondi, kuid endine kristlikkude valitsus neid ei sallinud ning sulgus need. „Kultuura“ filosoofilise ilmavaateta sotsiaalne suun on selgusetu. Kaldub enam sotsialismi poole.

A u s c h r i n i n k a d. Said oma nime mitte sõnast „Auschra“ (Koit), vaid „Auschrines“ (Virmalised), mille nimeline aja-

de grupid kas vastutahtmist sallitud ehk koguni sallimatud.

Z i e ž i r b i n i n k a d. Internatsionaalne linna ja maa tööliste ja väikepõllupidajate noorsoo organisatsioon. Nimetatakse: „Leedu sotsiaal-demokraatliku noorsoo liit „Ziežirba“ (Säde). Selle häälekandja on „Ziežirba“. Osakonde on tal umbes 70, liikmeid kuni 1000, kõigis maakondades, kuid see pole mitte kooliõpilaskond.

Üliõpilaste sotsialistide selts „Zaizdras“ (Ääs) oma orgaaniga: „Naujas

Pavasarininkade käsitööde näitus Mariampoli kongressi ajal 1925. a.

kiri Moskvast sõja ajal ilmus. See oli edumeelne, kuid erapooletu noorsoo ajakiri. Kui see ajakiri omavahelises võistluses seisma jäi, läksid poolehoidjad laiali mitmesse hoopis lahkuminevasse sotsiaalsesse organisatsiooni. Auschrinkade nime omasid s-r'id, Plehanovi õpilased, individualistid-sotsialistid Amsterdami internatsionaali osanikud. Rahvale soovivad auschrinkad vabadusi, ühiskonnale mitte kapitalistlikku korda. Usk on subjektiivne asi, kõrvvalt mitte peale sunnitav, kui ta mitte ise ei sunni. Võitleb offitsiaalse kirikuga. Nende moraal toetub udusele oma ja teiste isikute väärtuse ettekujutusele. Annavad välja sotsialistlikku ajakirja „Auschrine“. On umbes 20 osakonda ja umbes 400 liiget. Koolides on auschrinka-

Frontas“ („Uus front“), enamalt — „Musu Frontas“ („Meie front“). Auschrinkadega pole neil midagi ühist ja nad loevad neid ülemineku järguks tõsiste sotsiaal-demokraatide ja Zieribininkade juure, kes kui järjekindlad sotsialistide kasvatajad, kuna auschrinkadest arvatakse sama hästi võivat saada rahvuslased, kui ka sotsialistid. Mõlemate suunade eest hoolitseb sotsialistlik erakond ja annab ainelist abi neile, kes kindlasti sotsialismi poole hoiavad.

Paralleelselt varpininkadega asuvad ülikooli korporandid.

Ne o - L i t h u a n i a — kultuur-ühiskondlik organisatsioon, rahvuslased, hüüdsõnaga: „Rahvuslise kultuuri süvendamine on meie vabaduse parim kindlustus.“ Oma

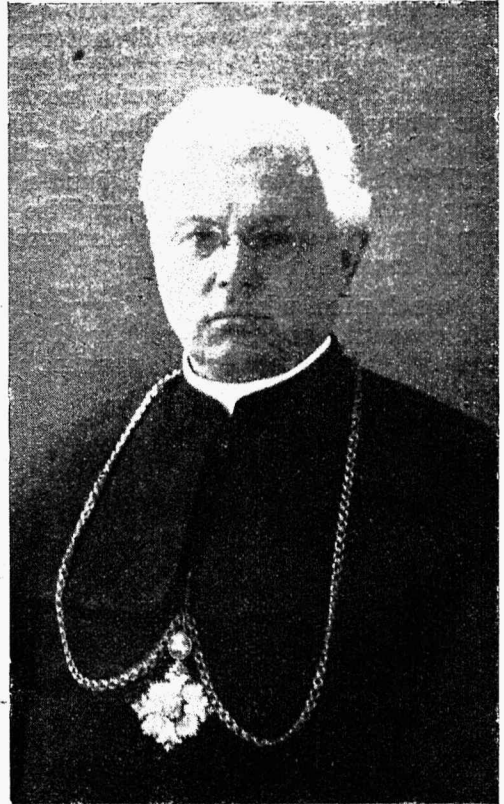
etika arendab Neo-Lithuania usu alustele, kuid selle üksikasjalise lahendamise jätab oma liigetele oma asjaks. Ühiskonnale on usk positiivseks teguriks, siiski Neo-Lithuania oma üksikute liigete kato-liiklust ei kontrolleri. Tsentralistid, bur-schuid. Häälekandja — „Jaunoji Lietu-va“ („Noor Leedu“). Liikmeid ligi 300. Ehitavad oma maja. Auliikmeks on vali-nud kanoonikuse Juozas Tumas'e. Mate-rialistlikku ilmavaadet ei tunnista, on sotsialistide vastu, sobivad varpinkadega ehk „kristlik“ ateitininkadega.

Ateitininkad. (Ateitis — tule-
vik). See on usklikum ühiskondlise ilma-
ga katoliku õpilaskond, kes oma liigetelt
nõuab selget katoliiklist ilmavaadet. Dek-
lareeritud ortodoks-katoliiklased, tegelikud
usu kaitsjad. Asutanud Louvain 1910 a.
Jagunes 1921 a. vilistlasteks ja üliõpilas-
teks. Vilistlasi on mõni kümme. Nende
esimees on Dr. P. Bielskus, preester, va-
bariigi presidendi kantselei juhataja, lii-
geteks on tähtsamad tegelased, professo-
rid. Ülipilasi-ateitininkaid on 530 korpo-
ratsiooni, seltse on 9, neist kaks Leedus,
Kaunase ülikoolis 430 liikmega ja Dotnava
Põllumajanduslik Akadeemias 37 liiget;
seitse väljamaal: Berliinis, Pariisis, Vii-
nis, Brüsselis, Helvetsia Triburgis, Mün-
chenis ja Austria Grac'is. Häälekandja —
„Zidiny“ (Kolle), kirjanduslik, teaduslik,
seltskondlik ja akadeemiline ajakiri. Selt
ehitab omale maja.

Õpilased — ateitininkad töötavad üle
Leedu 67 rühmas ja üks rühm Riias. Liik-
meid umbes 60.000.

Üldine ateitininkade häälekandja on
„Ateitis“ (Tulevik), eriti tütarlaste jaoks
„Naujoji Vaidiluti“ (Vesta neitsid). Ate-
itininkade ülemjuht on prof. Dovydaitis.
Hüüdsõnaks on: „Kõik uuendada Kristu-
ses.“

Pavasarininkad. Küla (maa)
noorsugu. Neid organiseerib ja juhatab
prof. Eretas. Sellel on 518 osakonda 40—
50.000 liikmega, kes asukohtade järele 30
jaku jagunevad. Häälekandjaks on „Pa-
varasis“ (Kevade) ja „Jaunimo Vadas“
(Noorsoo juht), milledest viimane ainult
organiseerijaid informeerib. Pavasarinin-
kad — küla katoliku noorsugu, ateitinin-
kade vennad on rahvus-patriootiline orga-
nisatsioon. Hüüdsõna: „Dievui ir Teyve-
nei“ (Jumalale ja isamaale). Pavasari-

JUOZAS TUMAS.

Leedu Ülikooli dotsent.

Auväärt hallpea, kelle sulest kirjeldus „Prae-
gune Leedu Noorsugu“ „Ürikivis“ sees on. Leedu
ärkamisaja silmapaistvam tegelane. On isamaali-
ses töös kohusetruult ja väsimata püsinud siia-
maani. Tol ajal, kui Leedu kirjandus Leedus kee-
latud ja tagakiusatud oli, toimetas J. Tumas,
ise Leedus olles, korraga kahte Leedu ajalehte,
mis Preisimaal (Tilsitis) ilmusid ja sealt salaja üle
piiri Leedusse sisseveeti. Praegu ka Vytauti kiriku
ülempreester. Auliikmeks L. üliõpilaste korporat-
sioonis „Neo-Lithuania“, kelle hüüdsõna: Rahvus-
lise kultuuri süvendamine on meie vabaduse kõige
parem kindlustus!“ Kõnes osav, vägev kui maru,
tuld täis; muidu osavõtlik, tundelik, salliv, leplik,
vastutulelik. Oli Leedust saadikuks Estoonia ava-
misel Tallinnas ja suurel Eesti laulupidul 1923 a.
Laulupeo kohta avaldas terve rea põhjalikke, hea-
soovlikke kirjeldusi Leedu ajakirjanduses. Ees-
kujulik noorsoo-liikumise kangelane.

ninkadel on juba olnud 8 suurt kongressi,
igauks nendest 8000 osavõtjaga-liikmega.
Peab üleval piiskop Valautschin'i nimelist
rahvaülikooli, osakondadega maal, ja 8-
klassilist gümnaasiumi Kaunasis. Kui ei
oleks erakondlist võistlust, millesse kis-
takse kaasa ka noorsugu, võiks ateitinin-

1-se Pavasarininkade Alyta kongressi aegsed võiduajamised Dzukais.

kad pavasarininkadega kultuuri põllul kergesti koostötada tautininkadega ja varpininkadega. Praegu seda ei ole, aga võib olla. Pavasarininkad on juba pea täiesti poliitikast loobunud ja teevad ainult kultuuri tööd.

Kaunas, 29. mail 1926.

V y t s c h i a i (rüütliid) on linna pavasarininkad. Schaulin sajunga (küttide selts — kaitseliit) ja mitmed spordi liidud olen siin nimetamata jätnud; need on suured ja täitsa iselaadilised organisatsioonid ja alad omaette.

Doc. Georgas Summa

Tõlkinud H. L o h k.

LATVIESU JAUNATNES SAVIENIBA.

(LÄTI NOORSOO ÜHENDUS).

Läti Noorsoo Ühendus, missugune asutatud 1917 a. kohe peale veebruari kuu revolutsiooni, on praegu kõige suurem ja tugevam Läti noorsoo organisatsioon. Tema sihiks on hoolitseda noorsoo kodanlise, eetilise ja kehalise kasvatus eest kui ka alalhoida ja edendada Läti rahvuslikke tundeid ja omapärasusi. Nii osutub Ühendus mittepoliitilise, kultuurorganisatsioonina, kes oma tegevuses suurt rõhku paneb noorsoo hariduse ja enesearendamise peale väljaspool kooli.

Ühenduse tegevus on korraldatud üle kogu Lätimaa. Tema keskjuhatuse ja büroo asuvad Riias (Pargi tän. 6). Oma sihtide kättesaamiseks on Ühendus asutanud osakondi üle kogu riigi, missuguseid nimetatakse Läti Noorsoo Ühenduse organisatsioonideks. Praegusel ajal on ühen-

dusel 153 organisatsiooni enam kui 14.000 liikmega.

Ühenduse liigeteks võivad olla kõik Läti rahvusest isikud 18—30 a. vanad. Ühendusse võetakse vastu ka isikuid, kes üle 30 a. vanad, kuid ainult sel määral, et nende arv ei tõuseks mitte üle 1/2 kogu Ühenduse liigete arvust. Üle selle määra vastuvõetud liikmed loetakse passiivliigeteks ja nemad ei oma koosolekutel hääleõigust. Siia hulka kuuluvad ka isikud, kes alla 18 a. vanad.

Ühenduse ülevalpidada on Riias üks keskkool (gymnaasium), keelte instituut, segakoor, puhkpillide orkester, vokaal ja muusika stuudium, kehalise kasvatus kool, filatelistide klubi „Latvija“ (annab välja ajakirja „Uus Latvija“), skoutide ja guidede rühmad, dramaatilised j. n. e.

seksioonid. Neis seksioones, millised tegetsevad iga organisatsiooni juures, sünnibki ühenduse liigete enesearendamine. Peale selle korraldab ühendus veel populaarseid kõnekoosolekuid ja kontserte, nii pealinnas kui ka provintsis. 1925 a. korraldas ühendus 55 niisugust kõnekoosolekut. Nende korraldamiseks on saadud toetust kultuur-fondist 1.500 latti. Ka on ühendusel olemas Riias oma raamatukogu ja lugemislau, samuti kirjastab ta kasulikke raamatuid.

Ainelist sissetulekut omab ühendus iga-aastastest liikmemaksudest (1 latt), häätegelistest annetustest, kultuur-fondi toetustest ja iga-aasta korraldatavatest loteriidest kui ka oma asutuste ja ettevõtete sissetulekutest. Sissetulekud, mis on ühenduse organisatsioonide eneste algatusel korraldatud ettevõttest saadud ilma keskjuhatus abita, jäävad ka täielikult nende korraldusse. Üldse on üksiku organisatsioonid keskjuhatuses suhtes autonoomsed ja viimane segab end harva nende tegevusse, välja arvatud juhtumised, mil organisatsioonide poolt seadustest üle astutakse.

Iga aasta peetakse ära kõikide organisatsioonide asemikkude kongress (1 saadik

iga organisatsiooni 50-ne liikme kohta), missugune otsustab ühenduse tegevusse ja noorsooelusse puutuvaid üldiseid asju ja küsimusi. Juhatus valitakse üldise koosoleku poolt, millest võtavad osa kõik ühenduse liikmed (Riias) ja organisatsioonide saadikud. Keskjuhatus koosneb 7 liikmest. Peale selle on veel olemas nõukogu, missugune 15 liikmest koosneb. Samasugused organid on ka üksikute organisatsioonide eesotsas. Nad valitakse jällegi organisatsiooni liigete üldkoosolekul. Peale kongressi kutsutakse kokku ka teatavate ringkondade organisatsioonide edustajad — ringkonna konverentsiks.

Ühendusel on läbikäimine Leedu, Eesti, Saksa, Soome ja teiste põhjamaade noorsoo organisatsioonidega. Praegusel ajal on ühendus sõlminud konventsiooni Rahvusliku Noorsoo ühendusega, kellega koos organiseeritakse Balti riikide Noorsoo Liitu.

Ühenduse nimel tervitan soojalt sõbraühine saatus minevikus ja ühised poliitilised ning kultuurilised huvid olevikus ja tulevikus. —

J. Kuplis

DAANI NOORSOOLINE TEGEVUS.

Tänapäine Daani ei ole mõni poliitiline või sõjaväeline suurriik, nagu endisil ajal, kus ta ületas Inglismaad, kus Valdemar Suur võitles mõõgavendadega ja Valdemar Võitja tungis ristsõdijana Eestimaa kaldale, pannes sinna lehvima oma lipu, mis veel tänapäev on daanlaste ühendusmärgiks — punane valge ristiga: „Dannebrog“.

Sest ajast peale on Daani mõjuvõimu ja maa-alala alatasa vähendatud, ainult ükskord, aastal 1920, laiendati ta piire Sõnderjyde maakonna külgeliitmisega; maaosa Svaerdslog arvati rahvahääletuse tagajärjel hiljem ka emamaa külge. Kuid nüüdisaja Daanil on see õnn, et ta piirid kõiki ühendavad, kes ise tahavad olla daanlased, sisaldades vaid väikest arvu võõrast elementi.

Ometi on Daani nüüd ainult väikeriik 42919 ruutkm. suuruses, 3.200.000 elanikuga, kus nii linnad, kui ka külad üksteise läheduses asuvad; maa ja rahvas on aga seesmiselt võitnud, mis ta väliselt kaotanud, — Daani nime tuntakse veelgi laias ilmas, kuid mitte enam sõjalise tegevuse, vaid vastuoksa, rahuliku koostöötamise tagajärjel.

Daani maaharimine talle kuuluvate kõrvalharudega nagu meiereid ja mitmesugused ühistegelised ettevõtted, on saavutanud suure kuulsuse ja meelitab iga aasta palju võeramaalasi enda poole, äratades nendes imestust. Kui päritakse Daani talupoja visaduse ja maakultuuri kõrge järje põhjuse üle, siis vaadatagu rahvahariduse eest hoolitsemise ja omapärase rahvuskultuuri arendamise peale,

mis saavutatud Daani rahvaülikoolide tegevuse läbi ja mis tõepoolest on praeguse daanluse omapärasem väljendus ja ühtlasi Daani mõjukam samm ilmakultuuri hoonde.

Võeras, kes Daani tuleb, ei hinda alguses küllalt kõrgelt maakultuuri tähtsust. Ta tahab riigi pealinnas, Kopenhaagenis, leida esteetilis-uhket linnakultuuri stiili, esiletoodud kunsti- ja kirjandus-

See on suurel määral Grundvig'i tegevusevili rahva keskel. Ta ei olnud ainult kristlik reformaator, kes uut elu Daani kirikusse tõi oma mõjuva jutluse ja rikka salmiloomise läbi. Ta oli ka rahva elu ärataja, kelle suurimaks eesmärgiks oli anda kogu rahvale ühetaolist ilmet, mis vähendas vahe haritlase ja harimata vahel.

See rahvusline ja kultuuriline liikumine väljendus suures Rahvuskongressis,

Daani rahvatantsude trupp.

ringkonde poolt, Georg Brandes'iga eesrinna. Ent läheb ta maale, siis kohtub ta seal tugevat, viljakat ja kõlblist maarahva kultuuri, mille kandejõuks luuletajad, õpetajad ja muud haritlased.

Grundvig'i nimi kõlab veel kiriklistes ringkondades, rahvaülikoolides kui ka noorsoolistes organisatsioonides.

Vaatab ta lähemalt, leiab ta, et Daani on kõigiti üheväärilikkuse maa: vastolud linna ja küla, vabrikutöölise ja talupoegade, mitmesuguste seltskondliste kihtide ja usuliste ringkondade vahel mängivad kaugelt vähemat osa, kui mõnel muul maal.

mille Grundvig ja luuletaja Steen Blicher aastal 1840 kokkukutsus, „Skamlingsbanke“ ja „Himmelbierget'il“ — (kaks ilusat maakohta).

Need koosolekud osutusid esimesiks teerajajajaks ärkava rahva teadvuses ja sünnitasid uuetüübilise kooli noortele — rahvaülikooli.

Laiali üle kogu riigi asuvad nüüd Daani umbes 50 rahvaülikooli. Neist võtavad osa iga aasta umbes 8000 noort — mehed ja naised, — kes tulevad vabatahtlikult ja omandavad mida kool neile pakub. Õpeaeg on võrdlemisi lühike, vaid 3—5 kuud, et õpilased ei võrduks prakti-

lisest tööst, kust nad tulnud ja kuhu jälle tagasi pööravad. Rahvaülikoolid jagavad loomulikult õpilastele teadmisi kunsti ja teaduse alal; nende peasihiks on aga anda õpilastele ajaloolis-poliitilise õpetuse kõrval üldhariduslist ilmet, orienteerida lasta olukorris ja valgust heita kogu inimsoo peale.

Nad püüavad väljaarendada ja vabastada õpilaste loomikke omadusi ja andeid ning õpetada seda, mis on armastamise ja austamise väärt. Rahvaülikoolid on

Rahvaülikoolide õpilased varemil ajal on tagajärjekalt kandnud rahvale haridust ja valgust seltskondlise tööga, väljaspool avalikku haridustööd. Pea igas vallas on seltsimajad avarate saalidega ettekannete jaoks, laske- kui ka spordiväljadega; samuti noorsooühingud, kus noorsugu koos käib ettekannete puhul või laulmas, võimlemas, kehakarastamas ehk rahvatantse õppimas ja harjutamas. Siin sütitatakse ärkavad mõtted, mis jõudu annavad tahtmisele ja elujõule, karasta-

Osa Rootsi rahvatantsude trupist.

kõik eraettevõtted, saavad aga riigilt toetust. Neid on mitmekesiseid, ent õpe-aineis vähelahkuminevad; individuaalset lahkuminekut ühendab ühine vaim.

Nende ülikoolide tegevus on enam kui mõni muu ala etendanud rahvaelu viimase 70-me aasta jooksul, mitte ainult vaimliliselt, vaid ka materjaalselt. Esimesel joonel on rahvaülikoolide õpilased need olnud, kes ikka sammunud eesrinnas mitmetel murrang- ja kriisiajajärkel. Nende teenete arvele tuleb kirjutada vaimlise liikumise kui ka maaharimise järje tõstmine. Nemad töötasid rõõmsalt ja tagajärjekalt üheväärilikkuse maksmapaneku ja rahvuslase iseolemise eest. Nende tegevus on ka poolehoidu leidnud majanduslises, seltskondlises ja poliitilises elus, ka riigi valitsuses.

takse tööhimu, arendatakse vaatepiire ja näidatakse elu kõrgemaid sihte.

Sügisel, kui talupojad on vilja kokkukorjanud, on viisiks suuri rahvapidustusi pidada üle terve maa. Kõnelejaiks niisugusel rahvapidustusel on poliitikud, kirikuõpetajad, teadusmehed, kunstnikud ja iseäranis rahvaülikoolide õpetajad, kuulajateks — vanad ja noored mõlemist soost ja igast seisusest. Ained on mõnikord poliitilised ja ka usulised, kuid enamasti üldised, s. t. on arvestatud kokkutulnud rahvahulgaga, tema mitmesuguste vaadete-ga. Peasjalikult on teemideks rahvuslised, sotsiaalsed, kirjanduslised ja keelelised alad, kuid ka reisikirjeldusi, ülesleidusi kuulatakse neil talve läbi korraldatavil loenguil ja koosolekuil.

Võimlemist, sporti ja laskeharjutusi

harrastatakse peaaegu igas vallas, laskmisi küll vähemal ja suuremal arvul. Juhatateks on tavaliselt noored talupojad, kes hariduse saanud rahvaulikoolis, viimasel ajal aga võimlemisülkoolis „Niels Bukhs Gymnastikhøjskole“ Ollerup'is, mis võimlemisspordi kõrgeimaks tipuks Daanis ja selletõttu jõudnud omandada ilmakuulsuse. Võimlemise harrastuse eesmärgiks pole auhinnad ega võistlus, teda harrastatakse kui abinõu tervise arendami-

noori koosolekutele, kunsti- ja vaidlusõhtuile, dramaatiliste ettekannetele, koorilauludele. Neid korraldatakse aastas sadandeid — suuremas ja vähemas ulatuses. Tähendatud ühingute kõrval on Daanis veel laialdane kristlik noorsoo tegevus K. F. u. M. & Ko, kel oma osakonnad kaubalinnades. Linnades leidub veel rahvaulikoolide seltse, kes hoolitsevad, et koolitöö maal hästi edeneks, missugune hool juba osalt on vilja kandnud.

Rootsi rahvatantsude trupp.

seks. Linnades on harilikumaks spordiks jalgpall, muru-tõnis; poksi mängu korraldatakse vähesel arvul, on kohti, kus isegi ta vastu töötatakse. Vabatahtlikud laske- ja võimlusorganisatsioonid on ühinenud üldiseks „Daani laske- ja võimlusliiduks“, mis riigi poolt toetust saab. Liit korraldab ka kõneõhtuid ja lauluharjutusi. Mitmel linnal on selleks suuremad väljad ja hooned olemas.

Paljudes valdades leidub noorsooühinguid, kus juhatajaks kohalik õpetaja (kiriku- või kooli-), sageli ka mõni noor talupoeg. Noorsooühingud kuuluvad ühisejuhatuse alla: „Daani Noorsoo Liit“. Tema mottoks on „valvas, kristlik Daani noorsugu“. Ühingud koguvad

Vabrikutöölistel on veel erilised haridusseltsid ja noorsooühingud. Linnad on lähtekohaks, et levitada hästiorganiseeritud ramatukoguvõrku. Küla ja linna lauluseltsid taotavad rahva seas koorilaulu.

Nii nimetatud kodukultuur, eriti vana rahvakommete esiletoomine, on Daanis vähem intensiivne kui Rootsis. Ta ei avaldu siin niivõrd rahvariietes, kommetes, rahvatantsudes ega majatalutustes, kui kodumaa luuleteostes, folklooris, muuseumites ja kodukäsitöö kursustes. Nii rahvaulikoolides kui ka noorsooühingutes töötatakse suurima visadusega, et õhutada armastust kodumaa ja vana Daani kultuuri vastu. Mõlemas on

iseseisvad kodukultuuri jaoskondi ja rahvatantsude toimkonnad, viimased koguvad ja avaldavad vanu rahvatantse, samuti valmistavad ette tantsuinstruktooreid. Mitmed ühingud, näiteks Kopenhaageni Rahvaülikooli selts, harrastavad rahvatantsu kui üht haru noorsootegevuses, võimlemise, koorilaulu, draamaliste ettekannete ja muu sarnase kõrval.

Ajal, mil seda kirjutatakse, on veel kahtlane, kas õnnestub meil saata Daani noorsoo esitajaid Eesti noorsoo pidustu-

sile. Soov järele omade keskel viibida, näidata Dannebrog'i neil kaldail, kus ta meile tuli, ei vähene, kuid ainelised raskused on selle juures väga suured. Ent igal juhutamisel jagame me Eesti noorsoo soovi edendada rahulikku, kultuurilist koostööd Baltimere kaldail. Meie saadame ülaltooduga tervitusi Daani noorsoo poolt Tallinna pidustustele.

Kopenhagen, mail 1926.

Ernst. J. Borup.

Tõlkind D. Pentsop.

MÕNDA RAHVATANTSUST.

Tung seltskondlise lõbu järele on yrgne. Vahest piirdub ta tagasihoidlikuma tegevusega, mänguga vähemas piirat seltskonnas, kus juba tuntakse yhtteist. Enam nõuab ta aga aktiivset massi tegutsemist, pidulikkust, kokkupuutumist uue, võõra inimesega. Yheks niisuguseks seltskondliku lõbu väljendusvahendiks on olnud, on praegu ja saab vist jääma ka tulevikus tants — sõna selle laemas mõttes.

Tantsu kui lõbustusvahendi arenemiskäik on väga vana, väga kirju ja värvirikas. Mis on yhist vanadel hyppetantsudel hõljuva valtseriga, või mis yhendab kyla lihtsat ringmänglemist moodsa salongi tuuritamiselega? Või mis yhendaks vanu kiriklik-pyhalik tants-rituaale, kus pääosa mängis taidlis-plastilik elemnt ja pyhalik tõsine muusika — moodsa pallisaali erootilise ja eksootilise tantsukunstiga, kus domineerib fyysiline kokkupuutumisärritus ja kirgline, kui mitte metslik ja marru läinud, muusika?

Kirju on isegi iga üksiku tantsu arenemiskäik. Vanast germaani keerlemismängust hili-sema „ländler“-ini, ländlerist moodsa valtserini on võimatu palju arenemisastmeid. Samati näitab polka (pulka — tschehhikeeli = pool) lõp-matuid varjundeid, värve ja nyansse.

Igal rahval on omad rahvuslised tantsud. Mis venelasele mõni k a m a r i n s k a j a, ungar-lasele c s a r d a s, seda poolakale krakovjak ja masurka, inglasele „longway“ jne. Neis tantsudes domineerib rahvuslik omapära ja iseloom. On tants yldiselt tuttav ja tarvitusel nimetame teda rahvuslikuks tantsuks. On ta aga vähem tuntud ehk oma aja osalt juba ära elanud, tun-neme teda rahvatantsuna.

Rahvatants, kui niisugune, on yldiselt kyla, m a a tants. Ajal, mil ta oli yldisemalt tarvitusel, puudusid suurlinnad yldse. Tantsiti teda peaaesjalikult väljas murul, platsidel, hoovides puude (tammede) all. Tantsiti teda sageli palja jalu. Muusika modustas primitiivne laul (ringmäng) ehk lihtne mängumehe viis. Sageli olid selle tantsuga seotud mõnesugused rahvuslised traditsioonid, kõmbed ehk pidulikud juhtumised (looduslised pyhad, mai puude, jaani tulede pyhitsemine, kevade pyhad, sõjakäigud, ohverdused, perekondlised pidud) jne.?

Rahvatantsu hinnatakse mõningaist lähte-kohtist. Yhed otsivad temas pyhalikkust, kultust, maagiast, suggestiooni, rituaali — teised taas esteetilis-kunstilisi väärtusi, rytmi, plastikat, muusikat. Yhed ylistavad teda kehakultuurilisest, teised pädagoogilisest seisukohast.

Väga paljud — ja see pooldajate arv on vast kõige suurem — näevad rahvatantsus enam ehk vähem vastuvõetavat, stiilset ja rahvuslikku (cum grano salis!) ¹⁾ aseainet rahvusvahelisele salongtantsule ja sellest kaasa tood seltskondlise elu varjukylgedele.

Rahvatantsul on ka vastaseid. Vanavane-mate askeetliselt lihtsailt tantsudelt moodsa pallisaalini on pikk tee; vana rahvatantsu rahulikust maaõhust moodsa suurlinna mitmekylgse, rahutu ja närvihaige temperamendini liig pikk vahe, et rahvatants võiks rahuldada moodsat salongi kavaleeri või moodi rumalusi sallivaid salongtantsu õpetajaid. Esivanemate rahulikult, harmooniliselt ainult toonikast dominant ja

¹⁾ Teatava piiramisega!

unterdominanti moduleerivast primitiivselt rahvalaululiselt tantsuviisilt praeguse rytmiliselt rahutu ja raffineerit tantsu muusikani on liig suur samm, kui et see võiks rahuldada praeguse teoreetilise ettevalmistusega moderni helikunstnikku.

Vastaste hulka kuuluvad ka pealiskaudse erootilise lõbu otsijad, kelledele rahvatants on liig lapselik, monotoonne ja lõpmatult korduv. Samati kuuluvad noorte poolt algatatud rahvatantsu edendamise asja vastaste hulka need muu-

tantsu iseloomu ja mõtte kohta on lahkuminevad, sama lakuminevad on ka arvamised rahvatantsu harrastuse eesmärkide kohta.

Kuid noored rahvatantsu harrastajad pole kunagi kysinud kellegi arvamisi. Pole nad rahvatantsuga kavatsenud anda puhast „kunsti“, ega pole nad rahva tantsu pyydnud täpselt jälgida laval või muuseumis. Rahvatants pole neile ka tarvilik erootilise lõbuvahendina vaid ta on neile osa meie rahva elu, tykk meie läbielat kultuuri, mida võib veelgi tuua muuseumist kylla

Eesti rahvatants „Sepp“

seumi mehed ja teadlased, kes rahvatantsu liikumises otsivad ainult kavakindlat, täpset ja kategeoorilist ning koolmeistrilikult normeent muuseumi tööd. Samati aga ka modernsed esteetikerid, kes vanas lihtsas, ebahõljuvas ja konarlikes ning vähese „sammu“ materjaliga rahvatantsus näevad kunsti puudust, toorust ja teab mida kõike muud.

Kellel nyd oleks missugune õigus? Vast mitte kellegilgi! Ja kui kysida, mida tahab siis noorte poolt algat ja lavalt või muuseumist kylla toodud tänane rahvatants, siis võib praeguste rahvatantsu arenemise aegjärgu juures sellele kysimisele vaevalt leida kyllalt tyhjendet või kõike rahuldavat vastust. Sama kui arvamised, arvamised, arusaamised ja seisukohad rahva-

ning mis ei tarvita passiivseid pealtvaatajaid. Keegi ei saa aga keelata, et noored kellelegi yhiselu lõbuvahendile annavad tasapinna, millest kui tervikust hiljem võib otsida ja leida ka kõrgemaid ja stiliseerit kunstile vastavamaid esteetilisi väärtusi.

Saksamaa. Käesoleva sajangu algul algas kogu Põhja-Euroopas vanade rahvatantsude uuesti elustamine. Oli ka viimane aeg, sest kogu kultuuriline ilm seisis tantsuuputuses, mis ylistas kirglikkust, eksootilist ja erootilist elementi ning tundis lõbu fyysilisest kokkupuutumisest tantsus.

Saksamaal on rahvatants läbieland pikke arenemiskäike. Kirikline kooritants (chor = ringtants), keelat kuraditants (nöiatants), ridatants,

hyppetants, ringmäng, mysteeriline tants (Veitz-tants, surmatants jne.), seisuline noaseppade, pyttseppade jne. tants, prantsusmaalt mõjut tantsud: Menuett, Francaise jt. näitavad teed. Käesoleva sajangu algupoolel asuvad tantsudekorrajad (õhutus selleks tuli Rootsis) Marie Petus, Richard Wassilo, Anna Helms ja Julius Blasche koguma kylades leiduvat rohket materjali. Rahvatantsu harrastuse keskkohaks muutub Hamburg.

Erit mõjus Saksamaal rahvatantsu levimiseks ja tundmaõppimiseks kaasa sajangu algul elavamaks muutunud noorsooliikumine. Ilma noorsooliikumise kaasabit oleks paljud rahvatantsud vast jäädavalt kadunud. Noored tungisid maha-jäätumaise ja metsikumaise kylanurkadesse ning õppisid iga tantsu, mis ette juhtus, kohe ära. Rändlinnud, eriti aga Muck Lambert, oma-sid kuulsuse oma murutantsudega (Rasentänze). Isegi linnadesse ja teistesse maakondadesse, kus tantsu sugugi ei tuntud (Sachsen, Ostpreussen, Mark) kandsid noored neid laiali. Praegu on kadumisel olnud rahvatants jälle kyllä toodud ning populariseerit. On käimas yldine normeerimine. Oktoobris 1924 peeti Ludvigslustis esimene rahvatantsu sõbraliste organisatsioonide kongress yle 120 osavõtjaga. Ilmub aegkiri „Der Volkstanz“. Puuduvad yldorganisatsioonid, kuid väga tihe on üksikute organisatsioonide hulk. Tähtsamad on: Hamburger Volkstanz-gruppe; Gestländer Tanzkreise; Niederdeutscher Volkstanzkreis Hamburgis; Märkischer Volkstanzkreis, Volkstanzkreis der d. Hochschule für Leibesübungen Berliinis j. p. t. suuremates linnades.

Rootsi. Algatuse Rahvatantsu kultiveerimiseks tegi Upsala ylikool aastal 1880. Esimesena esitas rahvatantsu avalikult Nääsi (Göteborgi) rahvaylikool. Esitusele tulid ringmängud ja rahvatantsud. Tantsud olid harilikult püramale ringile ja muusika saatel, kuna ringmängud suurema massiga ja laulu saatel ette kanti. Mängud ja tantsud leidsid sooja poolehoidu ning levisid isegi yle Daani ruttu Saksamaal. Erit tuttavaks saivad hykdalsdans, Daltanz, Vingåker ja Sanglekar. Mis sakslastele rootsi tantsude juures silma torkeas, oli suur osavõtjate arv.

Saksas tantsisid pidudel ainult väljavalit vähemad grupid (prantsus meetod), rootslastel sageli aga niipalju kui osavõtjaid leidis, kus juures siis sageli mitu ringi yksteise sisse luuakse (inglis meetod).

Yldiselt on rootsi rahvatantsus palju ringmängu elementi. Daltanz, Schottisch ja Vingåker, mida Saksamaal ainult yhe ehk kolme

paari poolt tantasitakse, sooritatakse siin sageli kõigi tantsijate poolt.

Kogu rootsi rahvatants osutub yhist algupära. Frykdalsdans, Vestgötakadrill, Skrällät, Trekarlstanz jt. omavad uskumatu mitmekesise ylesehituse ja kujude juures siiski yhise aluspõhja. Liigutused on tagasihoidlikud, õrnad, gratsiöösed. Kõik on sihit kogumuljele, yksik mõjule ei pääse. Kogu tantsus peitub teat kei-

Eesti rahvatants „Tuljak“.

milikkus, rokokoolikus. Tantsuviisid on duuris ja mollis.

Eriti meeldiv rootsi rahvatantsude juures on ylikena ja rokokooline rahvariie, mis nii vormilt kui ka värvilt on samuti arenend ja samuti stiliseerit kui tants ja laul.

Praegu peab rootsis suursugune rahvatants ägedat võitlust labaste tingel-tangelitega ja kupleedeuputusega. Rahvatantsude keemispunktiks ja kogumiskohaks on ja jäävad siiski rahvaylikoolid, mis põhjamaal rahvuslise kultuuri

arendajaina ja kaitsjaina on teinud hinnatud ja tõsist tööd.

Daani. Daanis on põhjalikku ja väga eeskujulikku tööd rahvatantsu kogumise ja kultiveerimise alal teinud Foreningen till Folkedansens Fremme) rahvatantsu edendamise selts). Selts asutati Kopenhagensis 1901. Eeskavas on tantsude korjamine, teadusline katalogiseerimine ja käsitamine, kirjastamine, rahvariituse arendamine, kursuste korraldamine tantsijatele ja tantsuõpetajatele ja rahvatantsude ettekanded liigete poolt.

Senini on juba korjatud üle 500 rahvatantsu. Trykist ilmunud on seni 76 rahvatantsu „Danske Folkedanse“, Heft I—III; „12 Danse Folke-

Inglis rahvatants on yldiselt väga vana ning põhjened põhjamaa rahvalikele pidustusile (kevadpyhad, maipuupyhad jne.). Yldiselt on country dance kylm ja kiretu. Tantsijad puudutavad üksteist ainult kätest. Ta on vast saksa rahvatantsust kiirem ja energilsem kuid hingetum.

Inglis rahvatantsu kuulsus on imeilusad tseremoonlikud kombetantsud: Morristory ja mõegatants. Mõlemaid tantsivad ainult mehed. Imeilusail viisidel tuntakse Morristory Shakespeare kodumaal. Suursuguselt riietat tantsivad noored mehed, kord kepikestega, kord valgete taskurätidega hõljutades ja käe ning jala ilusaid liigutusi joonistades seda vana ja kuulsat tantsu,

Eesti rahvatants „Kaera Jaan“.

danse“ ja „Folkedanse for Börn“. Rahva tantsu edendamiseks aitavad palju kaasa koolid, eriti aga rahvaylikoolid. Eriti hinnatakse rahvatantsu maal, kus siis harilikult ka rahvariides esinetakse. Viimasel ajal on maal isegi juba harilikult riietes rahvatantsu ette kandma hakatud, mis rahvatantsu populariseerimisest kõneleb. Iseloomult on Daani rahvatants tusedam ja talupojalikum Rootsi omast.

Inglismaa. Juba paarsada aastat tagasi hyyti inglasi „tantsijad inglased“. Inglis rahvatants (Country danse) oli tuntud yle Euroopa. Inglise „Longway“d tunti igalpool. Tol ajal ilmus juba John Playford'i poolt raamat: „The dancing Master“, mida 1650—1728 aastate jooksul 17 korda trykiti. Hiljem kustus rahvatantsu endine hoog ja huvi. Uuesti algatajaks sai Cecil J. Scharp, kes 1924. a. suri.

mis näib olema pärit vanast kevadepidust ning tuletab meele vanade druidide tähetantsu. Tants tarvitab jõudu, osavust ja graatsiat. Õpida tuleb teda 2—3 aastat. Iga kuju, iga liigutus peab midagi ytlema.

Sama huvitav ja algupärane on ka mõegatants, mis aga viimasel ajal, kuna teda ka koolides ja naisseltsides õppima on hakatud, palju omast endisest graatsiast ja pyhalikkusest on kaotanud.

On palju muidki tseremoonlikke, pyhalikke, isegi melankoolilisi, mysteerilisi tantse, millel on palju igivanat elementi, isegi enne kristlikust ajast.

Yldiselt tantsib Inglismaal, vastupidi Saksa maale, kogu rahvas. Tantsivad noored, kuid ka vanad ja isegi hallpääd, tantsib aadel, teadus-

mees ja tööline. Hiljuti (jaanuaris 1926) korraldas Inglis rahvatantsu selts (English Folk Dance Society = E. F. D. S.) Londonis suurema rahvatantsude ettekande umbes 3000 igasuguses riietuses tantsijaiga. Imperial Instituudi hiigla saalis oli ainult kesk saali tantsupõrand vaba, milles lehma saba ja muu narrusega ehitud traditsiooniline tantsumeister akeldas. Kanti ette terve rahvatantsude ja tantsumängude suur seeria, nagu neid elustet viimaseil aastakymneil. Yldiselt on lugupidamine rahvatantsu vastu tugev ning tungib see tants isegi seltskonda. Eesrinnas sammuvad muidugi noored.

Soome: Soomes tegutsevad rahvatantsude korjamise ja kultiveerimise alal kaks seltsi: Suomalaisen kansantanssin ystävät (Soome rahvatantsu sõbrad (as. 1901) ja Brage¹) nimeline selts (Förening for vard och främjande av svenskfinlands folkkultur), asut. 1906. Võrdlemisi kogukas on juba korjat rahvatantsude (sappo, koivisto polka, kaakkuri, kurki jokelainen, nauhapolka, piiripolka, raatikoon, solan valssi, jokapojanpolka, hempua, koterjalli kangastanssi jpt.) hulk. Ilmunud on: Anni Collan: „Finska sekstyan“ (Suomalainen kisapirtti) I—III; Asko Pulkkinen „Suomalaisin kansantanhuja I—II“ ja „12 folkdanser“ — Brage toimetus.

Päritolult on Soome rahvatants õhtu-Euroopast, toodud Anni Collani arvamisel Soome Daani ja Saksa sadamate kaudu. Tuntakse ringmänge, laulumänge, kui ka muid mänge ja tantsu. Tantsud ise on võrdlemisi hästi levivad ning annavad maapidudele sagedaid pidu-

numbreid. Rahvatantsu õpetakse ka algkoolides ning on nende tundmine kohustetav kõigile võimlemisõpetajale. Sama levinud on ka rahvatantsu tarvis.

Eesti. Eestis pole rahvatantsu kultiveerimisel tehtud kuigi palju. Eestkätt on meil hoolitset rahvalaulu ja rahvaluule eest. Esimene korjatud numbrite arv ulatab 10.000-ni. Laulupidude kaudu on igasugune laul võrdlemisi levivad. Rahvatants on jäänud tahaplaanile. Oleks viimane aeg asuda tema korjamisele, seda enam, et paljudes metsanurkades ja saartel leidub veel tantsijaid ja vanu pillimehi. Ylikooli jõudude poolt on seni väiksem kogu tantsu korjatud ning 1926. a. algupoolel ilmus meil esimene raamat sel alal võimlemisõpetaja prl. Raudkatsi poolt. „Eesti rahvatantsud“.

Vähe on pöörat tähelepanu ka tegelikule rahvatantsu õppimisele. Puuduvad seltsid, kel siin rahvatantsu asi oleks otsekoheseks ylesandeks. Kaudselt on siin tegevust avaldanud Y. E. N. Y., kes muu seas 1925. a. Rootsis Tranåse¹ rahvatantsu päeval 25 osavõtjaga eesti rahvatantsu esitas.

Kuid leidub meilgi tusedat ja iseloomukat rahvatantsu või laenat tantsuelemendi mõttekat ja omapärast kaju, mis mõneski suhtes võib edukalt võistelda kõigi ebaesteetiliste salongistund neegri või indiaanitantsudega. Peitub neiski yrgset ilu ja endist rahvakultust, mille sed riismed on pysinud kristliku kiriku mõjust hoolimata, kes tantsus nägi vaid patust, hukutavat ja kultuurivastast asja.

OLI ISA, OLI EMA!..

Oli isa ja ema ja neil oli väga, väga armas tirtsuke, tilluke, väetike, sinisilmaline.

Isa nimi võis olla ju Jüri ja ema nimi Mari.

Aga mis käsete anda nimeks tillukesele tirtsukesele, kes on nii väga, väga armas? Kas ikka Jüri, Mari, Madis, Kotre, Mai?

Oh, ei! Ja tuhatkordselt „ei!“

Sest vanematele on väga, väga armas too väike tirtsuke. Nad oma hingeõnnistuse annaks, et tema elutee käiks läbi lilledele ning ees tal poleks kannatada teorja alanduste häbi, mis peavad kandma iga looja päev nii Jüri, Mari, kui Madis, Kotre, Mai.

Uus nimi uue elu täheks olgu.

Nii tirtsukese nimeks sai vast Wolfgang-Siegfried-Voldemar-Ivan-Elfriede-Amurieke-Katharina. See nimi pidi nagu talisman ta elu hoopis teisel teele — suure ilma viima...

Aeg läks ja aastaid möödus palju. Nüüd armsast tirtsukesest juba ammu on saanud habemik (kui ta ei ole naine). Ta suurte sakste vooi sabas sammub ilmast läbi ja tal on hirmus häbi Jürist, Marist, Maiest, Kotrest, Madisest ja

Kaie: dass sei ei armer Sklaven-volk! Nur wiisk und pastal ihm eigentümlich sei, Keine Kultur doch!...

Ah, armas Wolfgang-Siegfried-Voldemar-Ivan-Elfriede-Amurieke-Katharina! Mul Sinust, vaesekesest, väga kahju: Sa olid ju nii väga, väga armas laps. S'ust oleks võinud võrsuda ju auväärne inimene. Liig halvasti sa mõistsid häbi ja nüüd su laul on läbi:

Sa oled võõral peol lapuline, kes istub uksevälvel koertega ja korjab üles raasukesi, mis puudenevad maha härraslauast.

Das ist doch keine Kultur. Zur Betlerei mann nent es nur. Spiteful.

P. S. Ärgu'nd arvatagu, et ma tühiheid keelekadakaid mõtlen. Ma pean silmas praegust meeledakadalist juhtivat enamust: tema'p on see Wolfgang - Siegfried - Voldemar - Ivan - Elfriede - Amurieke-Katharina.

Mind palun tänada sest komplimentidist.

Spiteful.

VEEL MÕNDA MEIE KYLANIMEST. ¹⁾

Eelmises Urikivi numbris vaatlesime võhiku seisukohalt peaaesjalikult meie kylanime yldise-loomu ja territoriaalset (maa-alalist) levinemist. Käesolevas kirjutuses jälgime veel mõnesuguseid täiendavaid tähelepanekuid meie kylanimes.

Yks esimesi yleskerkivaid kysimusi on meie kylanime vanus. Nimes eneses leiduv nime element näitab meile siin olevikust ja kirjakeelest tuntavalt kaugemale minevikku ulatavat saamis-aega.

Yldiselt võiks meie külanimi olla leitud sakslaste siinoleku ajal, vanavanemate varemalt ja hilisemalt põlvilt, mõisa laiutamise mitmesuguseilt aegjärgudelt. Kaugemale minevikku näitavad ainult üksikud riismed kylanimes. Võrdlemisi rikas on niisugusest vanemast, esivanemate usumõistega imbutet kylanime elemendist Viru maakund. Leiduvad siin Uku (Vohnja)²⁾, Lembitu (Roela), Haldja (Vihula), Koolma (Maidla)³⁾, Pyhajõe (Voka), Tarakuse *Taarakuuse (Haljala), Tarakvere (Roela), Jumsalu (Undla), Tiluallika (Saksi), Uduallika (Undla), Ilumäe (Palmse), Imato (Illuka), Imastu (Undla), Emumäe (Salla), Imakaevu (Vao), Iila * Iie-laane (K. Malla), Iiba * Iipea (Venevere) j. t. kylad. Leidub seda riismet mujalgi. Koolma ja koolmajärve kylad leiduvad veel Perivallas, Võru maakunnas. Kalmu kylad on Pihtlas ja Kihelkonnas, Kalmekyla Kõnnus, Kalmu — Toris; Kalmastu — Pyssil; Kalm — Uuemõisas; Kalmaste — Annas; Kalmakyla — Lohusool. Leiduvad veel Sortsi (Saadjärve); Lembevere (Kongota), Lemkyla (Porkuni), Lemmaku (Tudolinna), Lembra (Seli), Kantsi (Ellamaa), Linnaaluste (Kehtna), Linnamäe (Oru, Linnamäe), Maalinna (Koongu) Ilmandu (Harku, Kapu), Juminda (Kolga), Koidu, (Veinjärve), Eha (Vaimastvere), Hievälja (Leisi), Hiiekannu (Lelle), Hiemäe (Arukyla), Hiiesaare (Suuremõisa), Hiitse (Varbola). Hiievälja (Pärsamaa),

Hiinurme (Järvakandi), Iide (Torgu), Iira *Iieraja (Rapla), Kõo (Loosi, Vastseliina, Kõo), Kõu (Triigi), Kõola (Vaimastvere), Kõomäe (Haanja), Leigri (Kõrgesaare)¹⁾, Tõlli (Kärla), Maardu (Nehatu, Ravila), Odalätsi (Kihelkonna), Vibulaane (Laeva), Tupenurme (Hellamaa), Rahuoja (V. Väandra) jne.

Võrdlemisi ohtralt on kylanimes sugemeid ja riismeid ning jälgi vanast väljasurnud käänetest. Eriti arvuliselt esineb -ste lõpuline prolatiivi kuju:

	ste	stu	tse	se	tai	ski	Kokku
Pärnu	51	1	3	8	—	—	63
Saare	32	—	4	8	2	—	46
Võru	30	4	—	4	5	4	47
Tartu	39	1	1	—	1	—	42
Harju	18	1	4	7	—	—	30
Lääne	28	—	—	—	—	—	28
Viljandi	17	—	—	1	1	—	19
Viru	13	4	3	2	—	—	22
Järve	7	—	2	2	—	—	11
Valga	2	—	—	1	—	—	3
Petseri	1	—	—	—	—	—	1
Kokku	238	11	17	33	9	4	312

Eriti palju leidub seda -ste, -tse, -se lõpulist nime soisel ja eraldet Pärnumaal. Leiduvad Arase, Kaelase ehk Kaelaste, Libatse (Kaelaste); Kariste, Muniste, Rakiste, Reinse (U.-Kariste); Aniste, Sudiste, Vakiste (Karksi); Kallaste, Pyyniste, Sigaste, Väikse (Kilingi); Kuresse, Maikse, Peantse (Koonga) jpt.

Kolgas (Harjumaal) leiduvad Virve ja Sõilme kylad, Tallis (Pärnumaal) Kylge ja Pihke. Lelles — Kenne, Kavildas Völlinge kylad. Leiduvad veel Mägide (Rägavere), Mehide (Pyssi), Leikude (Undla), Palade (Suuremõisa), Essakeste (Rasina), Han-nikeste (Vaabina), Hillakeste (Mere-mäe), Jaanikeste (Räpina), Vellekeste (Nursi), Jäneveste ja Jõgeveste (Jõgeveste), Palakese, Tallikese (Vastseliina), Jaanikese (Paju), Päevakese (Orava), Laesta (Järvakandi), Päälda (Hellama), Jäneda (Ambla* Amblaane), Kareda (Koigi), Karida (Kärla), Ammuta (Esna), Vivva (Orava), Kulna (Keila), Lasna (Aaspere), Tamna (Rakvere), Roosna (Rügavere),

¹⁾ allikana käesolevas kirjutuses on tarvitet St. Keskbüroo rahvalugemise maakundlikke väljaandeid ja posti peavalitsuse asumite nimekirja.

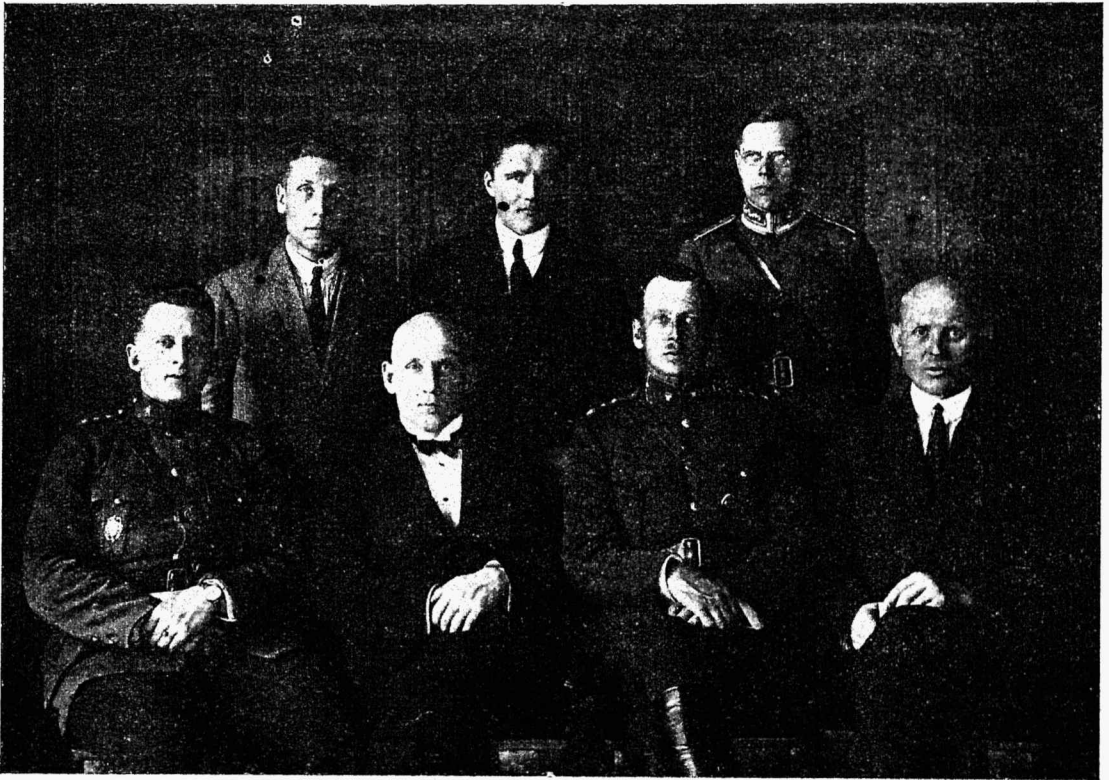
²⁾ nimi klambrites tähendab valda, kus asub kyla.

³⁾ koolma sõna praegu põhja Eestis ja Järvamaal ei tunta. Autoril on siiski teada selle nimelisi kohte põhja Eestis (Koolsaare — Koigi; Koolma — Lehtse j.t.), mis näitab, et nimi on endisest ajast, mil teda tunti ka p. Eestis.

¹⁾ Leiger — Hiiu saare muinasvägimees.

Pamma (Leisi), Lossina (Loosi), Kalana (Pajusi), Kibuna (Laitse), Kurena Are, (Kuivajõe), Sikana (V.-Vändra), Tuulinä (Keila), Tabina (Loosi), Aljava, Koguva (M. Suure), Päevati, Tagadi (Kohila), Muraski (Misso), Kuraski, Naruski (Peri), Juraski (Rõuge). Viimased neli esinevad ainult Võrumaal.

Võrdlemisi laialine on ka -ri- ra lõpuline kylanimi. Esinevad Vägari (Kurista), Jaburi (Taevere), Aburi (Porkuni), *Taabri *Taapere *Tagapere *Taarapere (Tammistu), Heisri (Kõlleste), Änari (Särevere), Ämari (Kloostri), Laisari (Alavere), Tusari (Nõva), Vintri (Torgu), Epra (Vastemõisa), Indra (Vastseliina), Joor (Vastseliina), Jäntra (Orava), Kapra (Laimjala),

Kaitseliidupäeva ja Ülemaalise Eesti Noorsoo Ühenduse omakultuuri püha pidustuste korraldav keskoimkond. Istuvad (vasakult paremale) kpt. H. Freiberg (kl.), A. Meikop (ÜENÜ), kolonel J. Vende (kl.), R. Saarman (ÜENÜ). Seisavad: M. Lassman (ÜENÜ), J. Jaik (ÜENÜ) ja V. Negro (kl.).

-ja lõpulist kylanime leidub peaaesjalikult ainult Harju- ja Järvamaal ning Saares. Järvamaal leiduvad Jändja, Kõrbja I. II. (Käru), Tarbja (Mäo) ja Vodja (Esna); Harjumaal Kustja, Lehmja, Paatja, Saunja, Lisja; Saares Hyybja, Matja, Varkja; Võrus Vandja ja Mustja; Virus Sundja.

Levinend on ka -si -ksi- lõpuline kylanimi. Arvatavasti on see tuletund -se lõpulisest nimest Tamse — Tamsi). Yksikul juhuseil võiks ehk oletada yhendust silla ga: Järsi kuid kõneldakse ka Järvisi (Võhmuta, Rae); Tamsi, Silmsi, Kõisi (Koigi); seda enam, et on olemas Lep-silla (Lehtse).

Lembra (Kryydneri, Seli), Kapera (Vastseliina, Toolama), Kamara (Vastseliina), Kamura (Loosi), Kobra (V. Vändra, Toolama), Kändra (Rogosi), Soomra (Võlla), Iira (Rapla), Ambra (Esna), Liger (Nursi), Nõmbra (Hageri), Savira (V. Roosa), Tabara (Riisepere), Vihtra (U. Vändra), Uttra (Mõniste), Vändra (Wändra), Koigera (Erastvere) jt. Nimi võiks olla arenend pere ehk r a j a sõnust. Kindlasti on pere algupära, näituseks Jööpre, Kaapre, Lööpre, Espre, arvatavasti ka Haimre, Tõistre, Wõistre, Ilustre, Päidre jt. Neist on Loopre huvitav sellepärast, et asub vere lõpulistel kylade tihedamas ringis. Kas mitte vere ei olnud vanasti pere ning

pysis vormi muutnud, lyhendund ja kivistund Loopre kaudu endine oletetav Loopere¹⁾, samuti Jõõpre*, Jõepere jne.

Lääne-, Saare- ja Harjumaal leidub palju lõpulist kylanime, mis on saanud alguse rootsiskeelsest „by“ = kyla lõpust. Nii leidub näiteks Kogula vallas yksi L'ibi, Jursi, Jööri, Kalli ja Koksi kylad. Peningi Harjumaal on yhel endisel kaardil näidat Peningby.

Võrdlemisi sage on ka tu, to, ndu, ku, ko lõpuline kylanimi. Esineb Virus 17, Võrus 7, Viljandimaal 8, Harjumaal 4, Pärnu- ja Järvamaal 2, Tartu- ja Valgamaal 1 korda: Imato (Illuka), Mäedako (Rägavere), Vatko (Palmse). Leevako (Saaluse) jt.

	sto,	stu,	to,	tu,	ndo,	ndu,	ko,	ku	Kokku
Virus	—	4	2	3	—	3	3	6	26
Võru	—	4	—	—	1	—	3	3	11
Viljandi	—	—	—	8	—	—	—	—	8
Harju	1	—	—	3	—	1	—	—	5
Pärnu	—	1	—	1	—	—	—	1	3
Tartu	1	1	—	1	—	—	—	—	2
Järva	—	—	—	2	—	—	—	—	2
Valga	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Kokku	2	10	2	19	1	4	6	10	54

Kylanime vanusest kõneleb ka kõnekeelest ammu kadund kuid kylanimes veel võrdlemisi ohtralt leiduv genetiivi „n“. Leiduvad Alansi (Triigi), Eentse (Vee), Haanja (Haanja), Haansalu (Pada), Ivandu (Palmse), Kaansoo (Vastemõisa), Käenda (Kolovere), Lymando (Linnamäe), Mäantee (Torgu), Maanteeäärse (Ravila), Loona (Loona, Pihla, Kihelkonna), Mäenda (Puurmanni), Mäense (Massu), Oondo (Maidla, Palmse, Kohila), Peantse (Koonga), Reonda (Lelle), Soonda (M. Suure), Soonlepa (Suuremõisa), Soontaga (Kuikatsi), Soona (Valgjärve), Sonda (Pada), Tamna (Rakvere), Toonoja (Vastemõisa), Ylendi (Kõrgesaare), Ylensi (Tarvastu).

Vanemat algupära on ka Kihelkonna — kunna (Kihelkunna), Kärekonna (Mustajõe, Vaivara)²⁾,

¹⁾ Pyydsime pere verestumist põhjendada eelmises Urikivi numbris. Lisada võiksime, et endisel ajal pere nimi oli tuntavalt sagedam senisest. Nii näitab üks saja-aastane kaart Väana vallas Rannapere — kus praegu leidub ainult Ranna; Saku vallas Vanapere, kus praegu leidub ainult Vanamõisa jne.

²⁾ Kuidas vanemast nimest kohal praegu veel aru saadakse, näitab asiolu, et Kärekonna koha peal kutsutakse ka „Käraja Konna“. Käsukonna (Imavere), Uhekonna (Mustajõe), Vivikonna (Vaivara).

Võrdlemisi palju on Eesti kylanimes isikunime. Omas enamuses pole see aga mitte vana algupärane, vaid sakslaste toodud ladina-hebrea pärane katoliku nimi. Figureerib ta mitmesugu kombinatsioonides. Levinemist näitab järgmine tabel:

	Võru	Tartu	Lääne	Virus	Harju	Pärnu	Saare	Viljandi	Valga	Järve
Mart, Märti, di	3	—	2	1	—	—	2	—	2	—
Ants, Antsu	8	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Tõnis, Tõnu	—	3	1	1	—	—	1	2	—	—
Kaarel, Kaarli	1	2	—	1	—	—	—	2	—	1
Mats, Matsi	3	1	1	—	—	2	1	—	—	—
Peeter, Peetri	—	—	2	1	2	—	—	1	—	—
Rein, Reinu	2	—	—	—	—	3	—	1	—	—
Peet, Peedu	2	1	—	—	1	—	—	—	—	1
Jaan, Jaani	2	1	—	—	1	—	—	—	1	—
Toots, Tootsi	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Tiit, Tiidu	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Laur, Lauri	2	1	—	—	—	1	—	—	—	—
Pärt, Päärd	—	1	2	—	—	—	—	1	—	—
Peep, Peebu	2	1	—	1	—	—	—	—	—	—
Jyri	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Madis	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—
Anna	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—
Eerik	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
Jakob, Jaagup	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Toom, Tooma	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—
Mari	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
Sass, Sassi	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—
Kokku	37	15	11	9	7	6	6	8	3	2

Nagu sellest näha, on Võrumaa kõige enam isikunimelist kylanime annud. Esineb nimi väga mitmesugusel kujul harilikult mõne kaassõnaga: Antsumäe (Läsva), Anumatu (Laimjala), Kanga-tooma (Abruka), Kerahansi (Saru), Kokejyri (Haanja), Kolureinu (Kasaritsa), Liiskyla (Kloostri), Looritsmetsa (Ahja), Madisaugu (Kyti), Mardikaevu (Haljala), Marimetsa (Jõgisoo), Matsiranna (Pihla), Peebusaare (Avinurme), Peeterristi (Peetri), Päärdumõisa (Velise), Reinumuru (V. Väandra), Tehumardi (Abruka), Toomalõuka (Abruka), Tõnumetsa (Võtikvere), Kadrikyla (Kolovere), Kubijyri (Kõlleste), Palojyri (Rogosi) jt. Leidub isegi kahekordset nime: Hansimiku (Vaabina), Jaanipeebu (Rõuge), Märdimiku (Rogosi), Mardihansu (Kõrgesaare). Osatakse naljatadagi: Kanamardi (Paadrema), Viinamärdi (Luke), Tõokmanni (Leitse). Peale tabelis loetu suuremal arvul leiduva nime leidub veel üksikut nime: Anumatu (Laimjala), Kaie (Jäärja), Pehka (Varangu), Pendimetsa (Rutikvere), Viidu (Lymmada), Hindo (Kasaritsa), Jõksi (Kooraste), Tiksi (Valgjärve), Hendiko (Vaabina) jt.

Kaunis palju on meie kylanimes ka hilisemat võõrast isiku-, peaaesjalikult perekonnanime. On

olemas Dreimanni (Orajõe), Klaanmanni (Zooru), Koppelmanni (Saue), Töökmanni (Laitse), Kogoli (V. Suislepa), Olga (Leisi), Aleksandri (Vastemõisa), Kilomanni (V. Luitsna), Leimanni (Misso) ja Häärmanni = Hermanni (Vastseliina) jt. kylad.

Ka võerast kohanime pole kylanimes sugugi vähe. Figureerivad Gatsch'na (Triigi), Pariisi

Lyytsepa (Rogosi, V. Roosa);

Raudsepa (Zooru, Rõuge, Kasaritsa, V. Roosa);

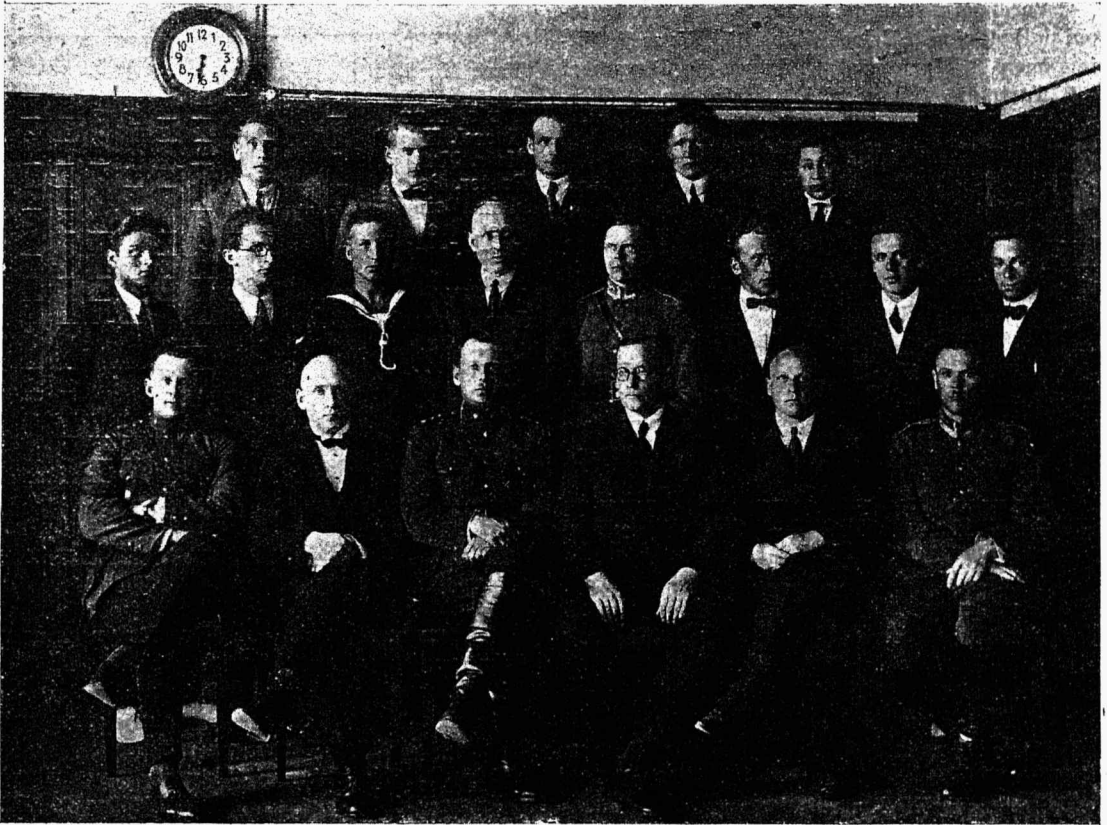
Rätsepa (Tori, V. Vändra);

Tõrresepa (Talli);

Pyttsepa (Rogosi, Zooru, Vastseliina);

Puusepa (Võru).

Kiius on olemas Kupu, Taalis — Kodara,

Kaitseliidupäeva ja Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse omakultuuri püha pidustuste korraldav kesktöimkond ja alatöimkondade esitajad. Istuvad vasakult paremale: kpt. H. Freiberg, A. Meikop, kol. J. Vende, H. Markus, hr. Terras, ltn. Suursõõt. Seisavad: (vasakult paremale, keskmise rida) E. Lustig, Ed. Jürisson, O. Pärner, R. Saarman, V. Neggo, R. Mõistlik, E. Kaljot, E. Eier. Viimane rida (vasakult paremale) M. Lassman, R. Ingrand, hr. Lind, J. Jaik ja hr. Both.

(Saksi), Saksamaa (Laiuse), Saratovi (Rakvere), Krimmi (Hageri), Siberi (Ulila, Nabala, U. Vändra, K. Malla), Tabria I. II. (Suigu), Ukraina (Vara), Attika (Abja), Riiavälja (Puurmanni), Tyrgi (Kogula) jne. On olemas 13 „Rootsi“, 15 „Vene“, 9 „Läti“ ja 2 „Saksa“ kyla.

Paljud kylanimed näitavad mingisugust tegevusala. Nii leidub Sepa kyla Vee, Seli, Rakvere, Saadjärve ja Loona valdades. Esinevad veel Sepamäe (Massu), Sepametsa (Ranna, Kudina), Sepasoone (Kaarepere) ja Sepise (Kihelkonna). On mõndsugu seppe. Esinevad:

Uue Suislepis — õmbleja, Keilas — Kytkekyla. Leiduvad Kastmekoa (Rasina), Kasuka (Saaluse), Treijali (Meremäe), Tisleri (L. Tähkvere), Telliskivi (Mäksa), Vorsti (Vab), Villa (Võru, Haanja), Kangro alevik = Lambakyla (Laatre), Kangrometsa (Võtikvere), Kangrosaare (Kõo), Kangruselja (Pihtla), Rehema (Pati), Rehemetsa (V. Vändra), Reheselja (Emmaste), Rihtmetsa (Meeksi).

Omapärast kylanime on veel: Allipea

(Käru), Eide (Mäksa), Evaasu (Maidla), Härjatee (Undla), Härmakoosu (Anija), Hullu (Vormsi), Joodiku (Paasvere), Kerepealse (Vastseliina), Kiigumõisa ja Älli (Kuksemaa), Kergatsi (Haanja), Mailokse (Järvakandi), Nahkanuia (Veinjärve), Sonnatarikurmu ja Mustakurmu (Ahja), Tuhakoti (Kärstna), Veinjärve (Veinjärve), Häädemeeste (Häädemeeste), Vilimeeste (Holstre), Sylgaja (Kahkva), Turaku (Loosi), Patupera (V. Antsla).

Huvitav on jälgida kylanime levinemisjoont piirimail. Kuna hommikupiiril kylanime veneollus tungib kaugemale Eesti piirisse, võime lõunapiiril märgata västupidist. Eesti piiris on läti-pärast nime väga vähe, läti piiri taga aga eesti nime võrdlemisi palju. Silma on torkanud Eestis järgmised lätipärased kylanimed: Veerksu (Kahkva), Eehtsa (Vee), Preekscha (Vastseliina), Vakari (Hanja), Tautsa ja Kaaratautsa (Haanja), Pirmastu (Holstre). Läti piiris aga leiduvad: Arakste, Heinaste, Härgmäe, Idusi, Karkla, Kirbla, Koivalinn, Kureli, Kõrvamõis, Metskyla, Öle, Pikksaare, Preikyla, Puudrikyla, Salatsi, Talli, Tanumetsa ja Tõlliku.

Eestipärane kylanimi ulatab veelgi kaugemale, isegi kuni Dyynajõeni (Ykskyla) ning kogu Riia lahe Lätile kuuluvas rannas leidub eestipärast — liivlaste — kylanime. Leiduvad siin: Lemsalu, Roopa, Võnnu, Yksküla, Vassara rand, Susikase, Metaka, Nurmise, Uhenõmme, Alaja, Muremetsa, Vilkenes, Vaarnu, Viegandi, Ligatuma, Rodenpois, Vitikop, Vikenpalu ja tyvid: Alo, Kurma, Ene, Lode, Korpe, Sepe, Reije, Rembe, Sere, Reve, Ope, Uppe, Kile, Ramme, Oge, Temme jne. Kõik see tunnistab asjaolust, et kord meie hõimlased, liivlased kuni Dyynani ja kaugemalgi asusid ja hiljem lätlaste ylivõimu ees kokku varisesid ja kadusid.

Nagu juba eelmises kirjutuses rõhutat, seisab ja seisab eesti kylanimi koos kahest liitsõnast, mis sulavad kokku yheks mõisteks — kylanimeks. Liitumine on paljuil juhuseil nominatiivne (Jäneskyla, Raukkyla, Sikalaane, Auglepa). Domineerival enamusel juhuseil on liitsõnaks osutund kyla sõna. Missugused kylad kõik olemas on? Or. Sookyla, Risukyla, Ridakyla, Perekyla, Pööra-kyla, Rabakyla, Rajakyla, Abikyla, Altkyla, Arukyla, Jõekyla, Kalmukyla, Keskkyla, Metskyla, Mõisakyla, Nõmkyla, Ojakyla, Orikyla, Raukyla, Mõisakyla, Nõmkyla, Ojakyla, Orikyla, Raukkyla, Kõrtsikyla, Metstekyla, Kingokyla, Kodukyla, Merikyla, Suurkyla, Unikyla, Virukyla ja palju teisi: Ainult yhel juhtumisel esineb „kyla“ yksinda kyla nimena. Leidub nimelt Em-

maste vallas Hiiumaal Kyla kyla. Yldse esineb niisugune kombineerit ja kaassõnaga kokku sulanud kyla umbes 320 korda, sellest Virus 55, Pärnumaal 50, Läänes 46, Viljandimaal 41, Tartumaal 38, Harjumaal 38, Võrumaal 20, Järvamaal 18, Saaremaal 16 ja Valgamaal 5 korda.

Yllatavalt arvilisena ja esile tykkivana esineb eesti kylanimes mõisa nimi. Tervelt 135 kyla kannavad endas praegu hävinemisele määrat, kuid kord nii uhket ja käskivat mõisa nime. On Mäemõisa (Kogula), Metsamõisa (Võhmuta), Atramõisa (Palupera), Laanemõisa (Rakvere), Mõisamaa (Kirbla), Põllumõisa (Lelle), Suuremõisa (Vormsi, Muhu), Mõisamäe (Kasaritsa) ja palju muid kyla mõise. Mõisa kyla esineb ise 29 korda; Mõisakyla — 17 korda, Mõisamaa — 11, Vanamõisa — 21, Uuemõisa — 6 korda. Esipaigale selles mõisa orjuses kylanimes pääseb Tartumaa (24 k.), järgnevad Lääne 22, Pärnu 21, Saare 16, Harju 14, Viru 14, Vijandi 10, Võru 9, Järva ja Valga à 2 korda. Igal juhtumisel oleks soovitav, et vähemalt see mõisapärase nime jätkaks rahule endise mõisa nurmedele tekkivad nyudsed asulad ja asumid. Mõisa pole enam — milleks siis see päale surut mõisa nimi?

On muudki mõisa yleoleku ajast kõnelevat kylanime. Niisugused on Vanakubja (Mustjala, Rägavere), Kubja (Kõlleste), Ryytli (Rannu), Tõldsilla (Nõva) jt. nimed.

Samast ajast on pärit ka kirik kylanimes. Leidub teda Harjus 5 korda: Kiriku (Kloostri, Keila), Kirikuvalla (Kernu), Kirivalla, Kiruveres (Triigi); Tartumaal 6 korda: Kiriku (Laiuse, Vara), Kirikuvalla (Laiuse, Puurmanni, Vastse Otepää), Kirivere (L. Tähkvere); Saaremaal 4 korda: Kiriku (Kogula, Kärla, Loona, Pihtla); Virumaal 3 korda: Kiriku (Kyti, Vaivara), Kirikuvalla (Kyti); Viljandimaal 3 korda: Kirikukyla (Aidu), Kirivere (Kõo), Eestkiriku (Soosaare); Pärnumaal 3 korda: Kiriku (Hallinga), Kirikuvalla (Võlveti), Kirikumõisa (V. Väandra); Läänes on Kiriku (Lihula) ja Kirimäe (Taebla); Järvas: Kirilavälja (Mäo); Valgamaal Kiriku (Helme) ning Võrumaal — Kirikukyla (Urvaste).

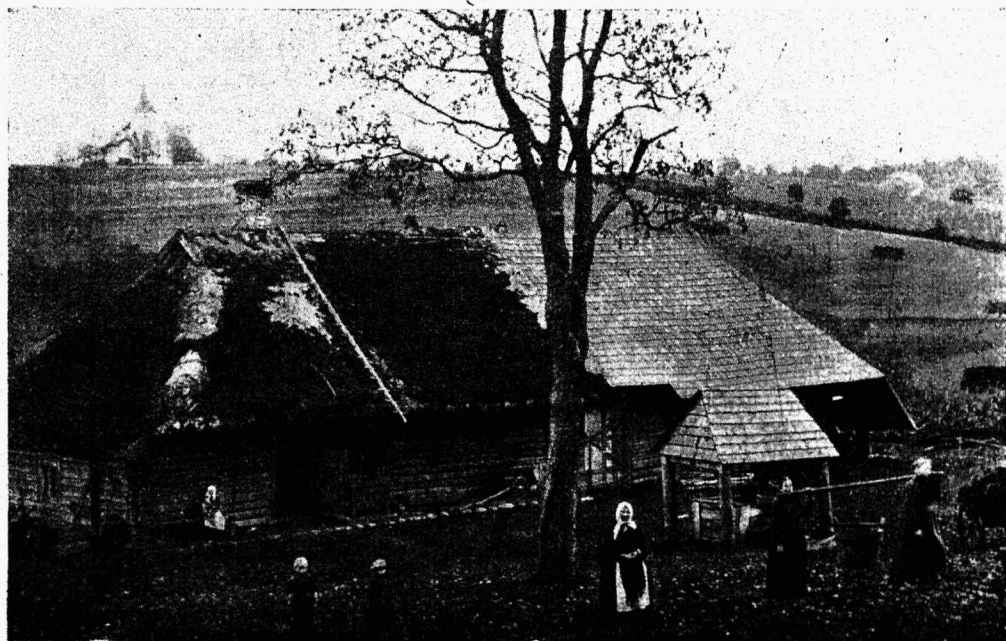
Kus kirik, seal kõrts. Õnneks on kõrts siiski jätnud kylanime puutumata. Esinevad: Kõrtsialuse (Kalvi), Kõrtsikyla (Porkuni), Piirikõrtsi ja Suurekõrtsi (Laanemetsa). Kabeli kylad on Piirsalu, Kloostri ja Järvakandi valdades. Kloostriky-lad Kloostris (3 kyla) ja Kirblas. Kooli puudutavad Koolitare (Aleksandri) ja Koolimäe (Palmse). Põrgu kyla on Kärstnas,

Põrgu nurk Tammissuts ja Hälvati¹⁾ Lihulas.

Kuningat lasevad aimata: Kuninga (Halvinga), Kuningamäe (V. Põltsama), Kuningvere (Kokora), Kuningkyla (Vasknärva), Kunila (Lihula, Puurmanni), Kungssilla (Pindi), Sookuninga (Jäärja)²⁾. Esineb Koorakyla vallas veel Keisrekyla.

Võrdlemisi vähe on tarvitet botaanilist nime kylanimedeks. Leiduvad Maasika (Vastemõisa), Muraka (Tori), Sookaera (Nabala), Sookaldusi (Vara), Sõnajala (Hum-

siku), Rõkalu (Raikyla) ja Vaarikalu (U. Antsla). Autori koduümbruses³⁾ esineb veel vanema põlve käes mõisniku poolt lõhutud Ubakalukyla nimi. Ning see nimi ehk toobki seletuse sellele arusaamatule nimele. Teatavasti kylvasid esivanemad rohkesti kaunvilja — ube, läätsi. Kaun nimetati aga ka kalv — kalva. Teatavasti on aga v-l omadus vahetuda u-ks (kasv — kasu, resv — resu jne.). Ubakalu oleks siis Ubakalv (a) = Ubakaun (a). Kui aga Ubakalv (a), miks siis mitte ka Lätkalv (a) *Läätsekalva; Rõkalva *Rõika-

Talu Rõuges, Võrumaal.

mul), Ritsiko (Misso) ja Ohakvere (Iluka). Vähe enam leidub mõnd kultuurtaime: Esinevad: Kaera (Jõgeva), Kaerasmaa (U. Vändra), Kaerever (Esna), Kaerepere (Rapla), Kaersoo (Raasiku, U. Vändra), Kanepi (Erastvere, Uderna), Lina (Kihnu), Linaleo (Alatskivi), Rõa (Kohila, Väätša)³⁾, Sibula (Ulila, Kasaritsa), Tatra (Kambja) ja Odrasaare (Naroova).

Huvitavana kylanimena esineb kalu lõpuline kylanimi. Esinevad ainult Lätkalu (Või-

kalva. Vaarikalu esineb aga ka Vaarikala ning siin võiks oletada ka muid (alu, ale) seletusi. Pealegi esineb Võrumaal veel Varkali (V. Laitsna), Varkalli (Lasva) ja Kurekolo (Vastseliina).

Võrdlemisi arvukana ja hinnat kylanimena esinevad meil mitmesugused puud. Hiite kumardajana ja looduse austajana ei võinudki vana eestlane oma arenenud hiiekultuse juures teisiti kui pyhendada kylasid pyhadusele. See asjaolu ongi vast mõjutanud, et meie puudestund kylanimes esikoha omab t a m m. Selle tyvi ymber on koondund kaalukas ja laialine nimestik. Leiduvad:

T a m b a (Paatsalu), T a m b u (Venevere), T a m m a (Asukyla), T a m m e (Koonga, Mäksa, Imavere, Taevere, Kalvi, Lasva, Loosi, Orava, Valgjärve, Syrgavere), T a m m e l a (Suuremõi-

¹⁾ Hälvati esineb ka Helvati. Kas siin mitte pole tegemist Soomest toodud helvetiga, põrguga?

²⁾ Nähtavasti muinasjutuline.

³⁾ Nähtavasti on ka ryga-rõa vanasti põhja Eestis tarvitusel olnud. Võrdle Koolma jt.

³⁾ Peetri Koigi — Järvamaal.

sa), Tammesaare (Avinurme), Tammese (Kihelkonna), Tammemäe (Tammiste), Tammetagä (Iisaku), Tammiku (Nõmkyla, Asukyla, Loone, Lymmada, Tammiste, Puurmanni, Roela, Salla), Tammisspa (Kõnnu), Tammisspea (Haljala), Tammispää (Lohusuus), Tammiste (Tammistu, Rápina); Tammisto (Kõrgesaare), Tammistu (Kolga, Tammistu, Paadrema, Kaiu), Tamneeme (Wiimsi), Tamsaare (Lasva), Tammuna (Torgu), Tammuru I, II (Taali), Tamma (Rakvere), Tamsa (Pangodi), Tamsalu (Nõmkyla), Tamse (Muhu Suure, Vihterpalu), Tamsi (Kuimetsa, Koigi, Pajusi), Peratammiste (Meeksi), Dubki (Kulje), Dubnik (Irboska), Dubnitsa (Mäe), Dubovka (Vilo), Dubrevka (Vilo), Poddubje (Irboska), Poddubjanki (Laura).

See väga levinend tammene kylanimi kõneleb muustki, kui ainult austusest tamme vastu. Selle põhjal võime julgesti ütelda, et Eestis varemalt tamm palju laialisemalt on esinenud kui praegu. Tõestavad seda ka rohked tammetyvede leiud jõgedes, soodes, rabades¹⁾ ning säilind tammepuust ehitused²⁾. Tamme vähenemine on tingitud röövmajapidamisest tamme vastu, mitte kliimoludest, mida tõestab asjaolu, et tammed meil praegugi kasvada ja sigida võivad. Puudub vaid pieteet tamme vastu, puudub looduskaitse ning endine esteetiline arusaamine ilupuudest ja parkidest.³⁾

Peaaegu yhevääriliselt tammega esineb kylanimena lepp. Kui tamm esineb metsa iluna, siis lepp teab määralt metsa umbrohuna. Esivanematele, kes põldu igatahes meist palju suuremate vaevadega harima pidid, andis see söötijäät põldudele, heinamaadele ja karjamaadele kallale tykkiv puu, kyllalt tegemist. Eriti on nimi levinend Lääne- (12) ja Harjumaal (11). Nimi on vähenemas. Paljudki -lepa lõpulised kylad, mis vanadel kaartidel olid tähendet (Uhalepa, Vao-

¹⁾ Ridade kirjutaja kodukylas Päinurmes asuvad soos yksikud Pärasema ja Saare talud; paika on vanasti arvatavasti tarvitet maalinnana. Soosaart ymbritsevast soost on korduvalt leitud tammepalke.

²⁾ Ruhno saarel on 1644 ehitet tammepalkidest kirik.

³⁾ Autoril on tulnud ametiasjus rännata mõningaidki endiseid mõisaparke, kus korrashoidjaina toimivad vaid sead ja muud pudulojused ning kus tuulemurdmise ettekäändel hävinevad ilusamad ilupuud. Mõnedki pargid, millede kasvatamine on nõudnud sajanguid, hävinevad päevadega.

lepa, Kunilepa jt. Harjumaal) on nyid kadunud. Teisalt on siin palju tundmatuks muutund moonutusi ja lyhendusi. Mõndagi tundmatuks muutund nime selles ryhmas aitab mõista moonutuse yks pääsyydlasi — Saksakeel. Näiteks mõned oletavad moonutused:

Praegune nimi	Saksakeel-nimi	Oletetav nimi
Järlepa	Jerlep	Järvelepa (Juuru)
Kaalepi	Kaulep	Kaulepa, (Albu)
Sutlepa	Sutlep	Sutelepa ehk Sutilepa ¹⁾ (Sutlepa)
Sutlema	Sutlem	Sutelepa mäe ehk Sutilepa-mäe ¹⁾ Hageri)
Odolema	Odolem	Odalepamäe ehk Odolepamäe (Riisipere)
Maalema	Maalem	Maalepamäe (Triigi)
Änglema	Englem	Änglepamäe (Vihterpalu)
Vasalemma	Vasalem	Vasalepamäe (Kloostri)

Huvitavalt asub see moonutuste ryhm tervelt veidi Järvamaa ja Läänemaa poole laiendet Harjumaal nurgas, mille tõttu võiksid need moonutused levinend olla analoogia mõjul.

Esinevad järgmised -lepa kylad:

Alliklepa (Vihterpalu), Ammelepa (Pihtla), Auglepa (Sutlepa), Annelepa (Enge), Kaulepa (Kloostri), Kihlepa (Võlla), Kugelepa (Mustjala), Laulepa (Lihula), Lepa (Meremäe, Kähri, Peri), Lepaköse (Vastemõisa), Lepaspää (Tõstama), Lepaste (Sooniste), Lepiksaare (Avinurme), Lepiku (Kahkva, Nehatu, Pakri, Emmaste, Ella-maa, Saare, Klavi), Lepispää (Palmse), Lepistu (Zooru), Lepsilla (Lehtse), Lihulepa (Haljala), Luitlepa (Kodijärve), Ohulepa (Sutlepa), Passlepa (Passlepa), Pyhalepa (Suuremõisa), Raudlepa (Sõmeru), Ridalepa (Sauga), Rooslepa (Rikholdi), Saulepa (Audru), Savilepa (Venevõre), Sealepa (Nõva), Sinalepa (Sinalepa), Soonlepa (Suuremõisa), Sugalepa (Albu), Syvalepa (Kudina), Turvalepa (Taebla), Vakalepa (Vee).

Vähe kylanime annab kadaka s. Esinevad Kadaka kylad Kohila, Raikyla, Uue Väandra, Lehtse, Saulepi, Võnnu ja Sõmeru valdades, Kadakaotsa (Rae, Peningi) ja Kadapiku Saksi ning Undla valdades. Nagu näha, on Harju loodepääle kadakarikkaim.

Mitte rohkem pole nime suutnud anda kask. Leiduvad Kase (Tori), Kaaskiu (Nehatu), Hari-kase (Kasaritsa), Kasekyka (Roela), Kasenurme (Kalju), Kasenõmme (Lehtse), Kasepere (Rapla), Kasepää (Kasepää, Peipsiäärne), Kasevere (Laiuse), Koivu²⁾ (V. Kuuste).

¹⁾ Võiks olla susi (soe, sutt, sute) = hunt; kuid ka sutt (suti) = silmus. Nii siis kashundilepa või silmuslepa.

²⁾ Koivu = kask. Laen soomekeelest.

Veel vähem on nime suutnud anda kuusk. Esinevad järgmised nimed: Kuuse (Kärla, Tsooru), Kuusalu *Kuusesalu (Kiiu), Kuusiku (Alavere, Emmaste, Kihelkonna, Pihtla), Kuusnõmme (Lymmada), Käbi (Kehtna, Varbola).

Vähe nime annab ka mänd. Leiduvad: Mändjala (Kaarma Suure), Mändla (Kõo), Männamaa (Keina), Männiku (Undla, Kohila, Järvakandi, Märjamaa, Haljala), Männisalu (Kahkva), Männikuväja (Rägavere).

Oma osa kylanime annab ka paju. On olemas Paju (Ranna, Kihelkonna, Paju), Pajumaa (Paatsalu), Pajusi (Pajusi), Pajupea (Rae), Pajuveski (Vihula) ja Pajuste (Kyti). Peale selle on Pajuga yhendus veel Viisu (Esna, Riisipere, Holstre).

Muust puunimest tunneb kylanimi veel ainult Pedajaaluste (Mäe), Petaaluse (Lihula) ja Sarapiku (Rae, Haimre, Lelle, Paasvere, Kihelkonna).

Mitte vähem levinenum botaanilisest kylanimest on zooloogiline kylanimi.

Nii mõnegi kylanime on annud kala, peasjalikult aga sisevete oma. Leiduvad Angerja (Kohila), Kiisa (Tammiste, Kambja, Saku, V. Väandra, Avinurme, Päidla, Jäärja, Kohila), Kiisamaa (Koonga), Avinurme (Avinurme), Lutsu (Triigi), Suure-Särge (Kuivajõe), Särevere *Särepere (Särevere), Tursa (Mõniste).

Koduloomana tuntakse ani: Anikatsi (Tarvastu), Anepere (Kära), Anikoorma (V. Väandra); härga: Härgla (Juuru), Härgjadi (Undla), Härjanurme (Ulila), Härgkyla (Juuru), Härjapea (Kalvi), Härjatu (Undla); Sõnni (V. Kariste), Pulli (Kärgula); jääru: Jäärumetsa (Saulepi); kana: Kanakyla (Võlveti), Kanamardi (Paadrema), Kanametsa (Võru), Kanapeeksi (Kõrgesaare), Kanasaare (Tooma), Kanavere (Kuivajõe); Kassi: Kassi (V. Antsla, Holstre), Kassinurme (Kaarepere), Kassivere (Kaarepere); Kitse: Kitse (Valgjärve, Haaslava, Ambla, Rae), Kitseaia (Lasva); Koera: Koera (Õisu), Koeravere (Kyti), Kutsika (Palu); kukke: Kuke (Võhmata, Massu, Sooniste, Loona), Kukepalu (Triigi), Kukevere (Ambla); lammast: Lammaskyla (Salla), Lambakyla (Laatre), Oina (Veltsa); siga: Kulti (Tõstamaa), Kulti-Lassi (Abruka), Sigapusma (Koigi), Sika (Haanja, Peri, Zooru, Kasaritsa, Penuja), Sikakurmu (Rasina), Sikalaane (Rõuge), Zeamäe (Haanja).

Metslindudest tunneb kylanimi kulli: Kulli (Lymmada, Saulepi, Kärla, Rannu, Rae), Kullima (V. Väandra, Käru), Kullisaaré (Lafuse, Venevere); kurgel: Kure (Misso, Nõhatu, Röpina,

K. Malla, Valgjärve, Vastseliina), Kurge—Kurgjõe (Haanja), Kurgla (Peningi), Kurekivi (Vastseliina), Kurema (Nõva, Kurema), Kurekyla (Rannu), Kurena (Kuivajõe, Are), Kurenurme (Vaabina), Kurekolo ja Kurepura (Vastseliina), Kurepalu (Haaslava), Kuresaare (Tarvastu), Kurese (Koonga), Kurevere (Kihelkonna, Nabala, Massu, Velise, Sangaste) ja Kurgvere (Rakvere); kotkast: Kotka (Rogosi); kägu: Käo (Laimjala); luike: Luige (Pajusi, Võtikvere), Luigemetsa (Kudina); lõokest: Lõupõllu (Torgu); tetre: Tedre (Kirna, Meremäe, Kõkora), Teirikeste (Kastre Võnnu); tigast: Tigase

„Lääne taat“.

(Pangodi); pääsu: Tiirhanna (Meremäe); tuid: Tui (Oru), Tuimaa (Maksa), Tuimõsa (L. Tähkvere); varest: Vareste (Veriora).

Metsloomadest esinevad kylanimes: määr: Määrä (Kloostri); orav: Orava (Väänä, Käru, Orava, Röpina); pöder: Põdra (Viitina, Torgu), Pullipõdra (Misso), Põderhaava (Lasva), Põderkääpa (Torgu); karu: Karu (Kihelkonna, U. Suislepa), Karulä (Vihula, Karula), Karuga (Seli), Karulõpe (Varangu), Karupää (Koonga), Karusmaa (Sooniste), Karusoo (Avinurme), Karuse (Lihula, Massu), Karutiigi (Vao), Karuste (Torgu), Karuse-Kinsi (Lihula), Oti (L. Tähk-

vere, Soosaare), Otepää;¹⁾ rebane: Rebase (Rogosi, Urvaste, Haanja, Viitina, Vastseliina), Rebasemäe (Kehkva), Rebeski (Muhu-Suure), Rebaste (V. Kuuste, Palupera, V. Tännasilma); saarmas: Saarnakorbi, Saarnakõrve (Triigi); hunt=susi (soe, sute): Sudeste (Mäksa, Elistvere), Sudeste kolk (Moisakatsi); Suti (Tõstama, Peri) juures tuleb kahelda, kas see on sõnast susi, soe, suti või sut²⁾, suti. Samuti tuleb kahelda sõnas Sutlema (Hageri). Täitsa kadunud Eesti metsadest on kobras: Kobra (Toolama);

Muude kahe- ja enamjalgete nimesid annavad veel järgmised kylad: Konna (Võru), Konnakyla (Kärstna, Rannu), Kilgi (Saalepa), Kilgivalja (Haljava), Kirbu (Avinurme, Haanja), Kuralase (Kihelkonna), Kimalase (Misso), Lutika (Haanja), Sipelga (Värska), Sirgu (Luunja, Varbola, Undla), Siuge (Triigi), Siugumetsa (Kirna, Väätša), Sääse (Vao), Sääskyla (Albu, Väandra).

Mulda kylanimi ei tunne. Eriliselt tähelepanelik on ta olnud savile. Leiduvad: Saue (Saue), Saueaegu (Kyti, Triigi), Saviaugu (Kõo), Savikoda (Palupera), Savikyla (Rannu), Savimetsa (Alatskivi), Saviranna (Nehatu), Savisaare (Lasva), Papsavi (Sauga) jne. Raba esineb peaaesjalikult Pärnumaal. Esinevad: Raba (Taali), Rabadiko (Rasina), Rabavere (Koonaga), Rabakyla (Uulu), Rabasaare ja Samliku (V. Väandra). Võrdlemisi ohtralt esineb ka liiv. Leiduvad Liiva (Audru, Kuivajõe, Ellamaa, Heimtali, Kihelkonna, Leisi, Mustjala, Lymmada, Põlgaste, Maidla, Vaivara, Roela, Vaabina, Vao), Liivaugu (Peningi), Liivakmäe (Vastseliina), Liivaku (Karksi, Paasvere)³⁾, Liivakumaa (Taagepera), Liivakupalu (Haanja), Liivaste (Uderna), Liivo (Rägavere), Liivoju (Jõgeva). Paas esineb kaks korda: Pae (Kloostri) ja Paepoja (Rõuge). Kaunis sage kylanimi on kivi. Erit armastab teda Võrumaa. Leiduvad siin: Kivi (Moisekatsi, Vaabina), Kivijärve (Peri), Kiviora (Misso), Pärsikivi (Kokova), Kivestu (Orava); Peipsi rannal leiduvad Alatskivi, Metsakivi, Peatskivi (Alatskivi), Haavakivi (Pala); Leiduvad veel: Kivi-Vigala, Kivinuki (Vigala), Kivi (Asukyla), Tõlliste, Holstre, Hõisu), Kivijärve (Laiuse), Kivilaane (Kilingi), Kivi-

loo (Peningi), Kivilõpe (V. Suislepi), Kivisaare (Peetri), Kivioja (Peningi).

Metallidest tunneb kylanimi: Hõbeda (Haaspere, Koonga), Kuldna (Keila), Kulla (Pornuse), Kullaaru (Rakvere), Kullamaa (Vaikna), Kullamäe (Kiiu, Saadjärve, Kähkva), Kullavere (Saare), Raudalu (Kurna), Raudla (Ambula), Rauakõrve (Lehtse), Raudlepa (Sõmeru), Raudna (Kalvi), Rauanurme, Raudoja (Vastse-Roosa, Rõuge, Kasaritsa), Vasekoda (Nursi), Vaskjala (Rae), Vasknarva (Vasknarva), Vaskräama (Uulu).

Omapärasena kylanimena esineb Tännasilma = Tännasilma. Esineb kylanimena Saue, Alliku, Kavilda, Kähri ja Vana Tännasilma valdades. Kas mitte Tännasilma asemel Tähasilma, Tähisilma? Saue Tännasilma asemel esineb nimelt yhel vanemal Tallinna ymbruse kaardil Tähasilma ning Tähtvere saksakeelne nimetus on: Teehelfer.

Huvitavalt palju leidub kylanimes ka -jala lõpulist kylanime. Siin juures näib see jala olevat juhuslist laadi mõnesuguse (geograafilise, muinasjutulise ja söimusalalise) tähendusega. Leiduvad Anijala (Hageri, Kärla), Haljala (Haljala), Hakjala (Loona), Jalalõpe (Võhmuta)¹⁾, Jalametsa (Imavere), Kõlljala (Pihtla), Mustjala (Mustjala), Mändjala (K. Suure), Nahkjala (Keila), Patjala (Kaarepere), Peetrijala (Mäksa), Puujala (Kilingi, Iluka), Tõnjala (Anna), Valjala (Kogula), Vanajala (Jõeletme), Vaskjala (Rae) ja Vandjala (Jõeletme). Eri leidub seda nime Harjus ja Saaremaal.

Eesti kylanime omapärasusena tuleb nimetada ka seda teatud rytmi, mis on Eesti keelele nii omane ning mis end yrsgelt ja ehtsalt avaldab ka vanemas kylanimes, olgu nimi siis pikk ehk lyhike: Tudu, Udu, Salla, Malla, Alu, Kalu, Palu, Salu; Attaste, Pattaste, Oando, Ogando, Ylendi, Yleksi, Arusta, Aaiasta, Hõreda, Kareda. Mehide, Mägide, Himmaste, Emmaste, Muraski, Karaski, Häademeste, Oellekete, Aravete, Vetepere, Anikatsi, Karilatsi, Alevere, Äärepere, Assamalla, Vilivalla, Hõbesalu, Ubakalu, Mustamulla, Kõllunõmme, Kahusaadu, Induniidu, Nahkanuia, Matapera, Lõpõllu, Korbinurga, Waremur, Kastolatsi, Murikatsi, Vivikonna, Tännasilma, Pedajaluste, Arustasauna jne.

Isegi kirjakeeles kadumisel olev täishäälikute kokkukõla avaldab end veel ehtsalt kylanimes: Jaanimardi, aga Viinamardi; Laanemetsa, aga Rääpõmõtsa jne.

Isegi kahenimelises kylanimes maksab see salapärase rytmi (alliteratsioon, assonants, vokaal-harmonia, rõhk jne.) täiel määral;

¹⁾ Otsustades nimede järele on karu enim asustand kogu Eestit, nyud on aga see murdja kadumas ning võiks teda veel vähesel arvul leida Viru ja Pärnu laantes.

²⁾ Silmus, kala.

³⁾ Analoogiliselt Liivakule esineb ka Soovik, soine, vesine heina- või karjasmaa on olemas Sooviku (Aidu). Vaata Saareste: Murdesõnad Põhja-Eestist.

Ala — Palu (Rogosi)
 Altja — Waldja (Lihula)
 Kipsi — Koovi (Lymmada)
 Karuse — Kinsi (Lihula)
 Koasu — Rumma (Vigala)
 Kaavli — Püü (Saksi)
 Erra — Matka (Erra)
 Judas — Perametsa (Vastseliina)
 Restu — Korjuse (Sangaste)
 Ruuna — Puldre (Laatre)
 Tõnu — Anaku (V.-Tännasilma)
 Ula — Talila (Uuemõisa)
 Utsali — Peebo (Vaabina)
 Alakyla — Ääre (Lihula)
 Lymatu — Mehide (Pyssi)
 Ridama — Rauga (Maasi)
 Nurtu — Nõlva (Velise)
 Pisku — Pahila (Maasi)
 Suure — Särge (Kuivajõe)
 Varbla — Ranna (Saulepi)
 Puujala — Napsu (Kilingi)
 Raatsi — Simmi (Laatre)
 Pati — Risti (Pati)
 Turu — Rassi (Olustvere)
 Värati — Suti (Tõstamaa)
 Vetiku — Aru (Rägavere)

Ei saa lõpuks jätta mainimata, et sakslaste 700-aastane siinolek mitmes suhtes tugevasti kaasa on mõjunud meie omapärase kyla ja ehtsa kylanime hävitamiseks. Koduvalla vanad on kõrduvalt kõnelenud yhe suurema (Ubakalu) ja mitme vähema kylakese ärähävitamisest mõisnikkude poolt. Suurema kyla ase oli tarvilk mõisapõlde laiendamiseks, väiksemate metskylade ja alevikkude asemele istutati aga puud. Kes

ytleb meile kõigi nende hävitet kylade arvu — ajaraamatud neid kõiki ei nimeta! Hävinesid kylad — hävines ka sajanguid kestnud ja murepõlvi yleelanud vana kylanimi. Kes ytleb meile, et mõnedgi kodumaa kaunimaile kohtile ehitud herrastemajad ja lossid pole mitte rajatud sõdades hävitatud endiste kylade asemele või esivanemate pyhadele paikadele? Kas ei ole mõnedgi tammed raiutud vägivaldselt maha ja kas pole ehk mitte tarvitet surveabinõusid paikade ymbernimetamiseks.¹⁾ Samati on seitsmesaja aasta jooksul peale sunnit ametlik, saksa nimi mõnikordki mõjunud moonutusiks ning mõnigi eestipärane liitsõnaline ja kaunikõlaline nimi on selle tõttu viid arusaamatuseni.

Ykskõik. Ajaloo käiku muuta ei saa. Mõisade aeg on möödas ja mõnegi kyla endisele asemele on kerkimas uued kylad. Uuele kylale — uus nimi! Kuid mitte igal juhtumisel laen mõisalt, nagu selleks yldiselt on kalduvus! Tuleb teadlik olla omapärasest nimest, tuleb samme astuda selle omapärase nime õiguste jalule seadmiseks ja, kui tarvis, koha ymbernimetamiseks. Kaugelt nähtud kodu on kasvamas. Kuid olgu see ka tõepoolest kodu. Olgu ta laaneline, kuruline, kaluline, paluline, mullalõhnaline ja metsavaiguline — olgu ta rahvapärane ja omapärane. Selleks äratada, teadlikuks teha — oli nende ridade otstarb. **A. Meikop.**

1) Võib olla ei kanna mitte asjata mõnigi mõis rahvakeeles hoopis teist nime: Lasva — Eichhof, Kahula — Eichenhain, Päänurme — Assik, Myysleri — Seinigall, Kirbla — Kirefer jne.

Järgmine „URIKIVI“ number ilmub sügisel, septembris. Kaastöö palutakse ärasaata 15. septembriks. **Toimetus.**

Tegev toimetaja Aug. Jöger.

Vastutav toimetaja August Meikop.

Väljaandja: Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse Keskjuhatus.

Kirjavastused.

V. Lutsar, Põlva. Hinnata proovinumbreid ei saadeta. Tellida võite igast postiagentuurist.

J. Riisalo, Viljandi. Sellekordisest saadetest ei saa kahjuks midagi tarvitada. Osalt põhjustas seda aine käsitusviis, osalt kompositsioon. Palume jätkata.

M. K. Kaberneeme. „Eksija“ tegevustik kehv, aine vähe läbimõeldud. Ei ilmu.

N. Luks (J. P.), Tallinn. Saadet luuletusi ei saa trükki. Millest tingit järsune suur traagika ikka luuletuste lõpu eel? Aine vähe, liig pinnapealselt läbitunt.

Paul Randla, Järva-Jaani. Trükime kohe:

„Raske tööd mul teha ja kanget külma
ma ei taha kannata — liig karm tundub,
nõdra vaimu hävitab, kurnab keha.
Jõuetu olen“.

Tõepoolt, jõuetu! Näete kaugemale ei saand. Aga pole viga, nooruses on palju päikest; küll see soojendab, et valmite kord ka tööks.

M. T., Tartu. Seekordsest saadetest ei saa kahjuks midagi tarvitada. Elate ainele vähe kaasa.

H. Jänes, Tallinn: „Hulkur elu kõrtsis“ ei saa tarvitada. Liig kahvatu.

Mitmed: Kui selles ega eelmises numbris ei leidu, siis — ei!

„Urikivi“ üksiknumbri müüjaid,

kel arved eelmiste aastate üksiknumbri müügi üle seni õiendamata, palutakse tungivalt arved kiiresti äraõiendada. Talituse

aadress: Lai tän. 39/41 (E. T. K. maja) tuba 15.

„URIKIVI“ talitus.

NOORSOO ALBUM-AEGKIRI

„URIKIVI“

jätkab ilmumist ÜENÜ keskjuhatuse väljaandel, tugeDES aatelisest vaimulennust kantud noortele linnade tolmund õhustiku, ent veel enam lokkavate põldude, aasade, metsade, soode, tagamaade või randade kui ka saarte avaruste keskest.

„URIKIVI“

on ühtlustavaks sidemeks tegevusihast ja kultuuriinnust läbisitatud noorsoole, püüdes anda sellele ühtlase ilme, sidudes teda suureks ja mõjuvaks tervikuks noorsooliikumise, noorsoo isetegevuse ja loomingu põldudel.

„URIKIVI“

toetab oma kaastööga hulka noorsootegelasi nii tõusva põlve kui ka vanemate ridadest, kirjanikke, kunstnikke, noori talente kirjanduse ja kujutava kunsti alalt j. n. e.

„URIKIVI“

on erapooletu nooruskultuuri aegkiri, mis valgustab omil veerigel selle pinevamaid küsimusi, tuues luuletusi, ilukirjanduslist proosat, artikleid, arvustusi, väitlusi, ringvaateid, retsens-bibliograafilisi teateid kui ka vesteid, nalja ja pilget.

„URIKIVI“

võib tellida igast vabaviigi postkontorist või -agentuurist. Tellimishind on ühe aastakäigu pääle Mk: 300.—, poolaasta Mk: 150.— (aastakäik on arvatud 6 numbrit, poolaasta 3 nbr.) Talitus asub Tallinnas, Lai tän. nr. 39/41, tuba 15 (ETK majas).

„URIKIVI“

lugeda, levitada ja kaastööga toetada on igauhe arengumeelse noore kui ka vana kohus, toetades noorsooliikumise idee, noorsoo rahvusliku enesetunde, rahvusliku omapära süvendamist ja säilimist.

Ülemaalise Eesti Noorsoo Ühenduse

KESKJUHATUS

Hind Mk. 45.—.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda, Pikk tän. 2.